

Elisa Härkönen

Työperäisten maahanmuuttajien ja ekspatriaattien puolisoiden kulttuurishokin lieventäminen

Tradenomi
Liiketalous
Syksy 2018

**KAMK • University
of Applied Sciences**

Tiivistelmä

Tekijä: Härkönen Elisa

Työn nimi: Työperäisten maahanmuuttajien ja ekspatriaattien puolisoiden kulttuurishokin lieventäminen

Tutkintonimike: Tradenomi, liiketalous

Asiasanat: puoliso, sopeutuminen, kotoutuminen, kulttuurishokki, kulttuurishokin vaiheet, työperäinen maahanmuutto, ekspatriaatti

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia työnantajayrityksen tarjoamalla tukitoimenpiteillä oli ulkomaalaisten työntekijöiden puolisoille. Tutkimus toteutettiin pelialan yrityksen tarpeesta. Tutkimuksessa selvitettiin, miten yrityksessä tällä hetkellä käytössä olevat toimenpiteet vaikuttivat puolisoiden kotoutumiseen ja pitäisikö jotain toimenpiteitä vielä lisätä.

Teoriataustana tutkimuksessa käytettiin Black ja Mendenhallin luomaa u-käyrää ulkomaalaisten työntekijöiden puolisoiden kotoutumisesta ja kulttuurishokin vaiheista sekä sanattoman viestinnän teoriaa. U-käyrä määrittelee kulttuurishokin vaiheet aikajanaa hyväksikäyttäen ja kyseistä teoriaa on käytetty läpi koko tutkimuksen. Sanattoman viestinnän sekä ilmeiden ja eleiden tulkinnan teoriaa käytettiin havainnointitilanteiden tulkitsemisen tukena.

Tutkimus toteutettiin havainnointitutkimuksena, jossa havainnoitavat puoliset eivät tieneet olevansa havainnoinnin kohteena. Piilohavainnointi todettiin ainoaksi toimivaksi havainnointikeinoksi havainnoitavien kulttuuritaustasta johtuen. Havainnointitilanteissa keskityttiin havainnoitavien ilmeisiin, eleisiin ja olemukseen. Huomiot kirjoitettiin ylös havainnointipäiväkirjaan mahdollisimman tarkasti ja tuota päiväkirjaa käytettiin taustamateriaalina, kun havainnoitavien ilmeitä, eleitä ja olemusta analysoitiin jokaisen toimenpiteen jälkeen. Koska havainnoitavia puolisoita oli kahdeksan, tulokset eivät ole yleistettävissä, mutta tulosten avulla oli mahdollista saada suuntaa antavaa tietoa toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta.

Havaintojen perusteella yrityksen tarjoamalla toimenpiteillä oli merkitystä puolisoiden kotoutumiseen sekä kulttuurishokin käsittelyyn. Erityisen tärkeäksi havaittiin toimenpiteiden ajoitus. Jos toimenpiteet toteutettiin liian myöhään, ei niillä ollut enää vaikutusta puolisoiden kotoutumiseen. Jos toimenpiteet puolestaan ajoitettiin alkamaan ennen pahinta kulttuurishokkivaihetta, kotoutuminen oli helpompaa. Oikein ajoitettujen toimenpiteiden avulla puoliset selvisivät kulttuurishokista nopeammin ja he saivat itselleen työkaluja kulttuurishokin käsittelyyn.

Tutkimustuloksia tullaan käyttämään yrityksessä tulevaisuudessa tukitoimien ajoitusta mietittäessä, koska puolisoiden kotoutumisella ja sen onnistumisella on suuri merkitys yritykselle myös liiketaloudellisesti.

Abstract

Author: Härkönen Elisa

Title of the Publication: Culture Shock Adjustment of Work Related Immigrants' and Expatriates' Spouses

Degree Title: Bachelor of Business Administration

Keywords: spouse, adjustment, integration, culture shock, stages of culture shock, work related immigration, expatriate

The purpose of this thesis was to find out what kind of effect the integration support actions offered by foreign workers' employer had on the foreign employees' spouses. The thesis was created out of a need of a company working in game industry. The aim was to map out what kind of integration support system the organization had and how those support actions affected the spouses' integration and whether some more integration support actions would be needed.

The theoretical part in the thesis consists in the u-curve theory created by Black and Mendenhall and the theory of non-verbal communication. U-curve theory shows the stages of culture shock of foreign workers' spouses with a timeline and this theory runs through the whole thesis. Non-verbal communication and the theory of interpreting expressions and gestures were used in the thesis to support observation of situations.

The thesis was implemented as an observational study and the spouses who were observed did not know they were under observation. This kind of secret observation was discovered as the only possibility to receive actual information because of the cultural background of the observed spouses. In situations where observation was done, the observer concentrated on expressions, gestures and appearance of observed spouses. All observations were written in an observation diary as accurately as possible. Later the diary was used as background material when results were analysed. Eight spouses were observed in the thesis. Results are not to be generalized due to the number of spouses, but it is possible to have an idea that is indicative as far as organizational support actions and the effectiveness of those actions are concerned.

On the basis of the observations it was possible to notice that the integration support actions created by the organisation had impact on both integration and handling of culture shock by foreign workers' spouses. It was noticed that especially timing of support actions was important. If actions were committed too late, they did not affect the spouse's integration. If actions started before the stage of the actual culture shock, it made integration easier. By timing the support actions right, spouses passed the stage of culture shock faster and received tools to handle culture shock.

Successful integration is very important also for the organisation because of financial reasons and the results of this study will be used in the organisation when planning the timing of integration support actions in future.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Puolison ja perheen kotoutumisen tärkeys	2
3	Kulttuurishokki.....	4
3.1	Kulttuurishokin vaiheet.....	4
3.2	Kulttuurishokin käsittely	7
4	Sanaton viestintä	8
4.1	Tunteet ja tunneilmasto	8
4.2	Tunteisiin vaikuttaminen	10
5	Tutkimuksen toteutus	11
5.1	Laadullinen tutkimus	11
5.2	Havainnointitutkimus	12
5.3	Havainnointitilanteet ja aineiston käsittely	14
6	Tutkimustulokset ja tulosten analysointi	17
6.1	Virastoasioissa avustaminen.....	18
6.2	Kotoutumissuunnitelman tekeminen	19
6.3	Ensimmäinen Spouse Club-tapaaminen	24
6.4	Harrastusten ja harrastuspaikkojen esittely	27
6.5	Vierailu monikulttuurisessa toimintakeskus Monikassa	30
7	Pohdinta.....	33
	Lähteet	37
	Liitteet	

1 Johdanto

Yhä useammat yritykset palkkaavat työntekijöitä ulkomailta saadakseen erikoisosaamista yrityksen resursseihin. Asiantuntijoiden palkkaaminen ulkomailta ei ole halpa ratkaisu yritykselle ja tästä syystä yritykset haluavat pitää huolta ekspatriaatin viihtymisestä ja kotoutumisesta eri tukitoimien kautta. Ekspatriaatit muuttavat kuitenkin yhä useammin koko perheen kanssa, jolloin yritysten tulee huomioida myös perheen kotoutuminen työntekijän lisäksi. On tutkittu, että jos työntekijän puoliso tai perhe ei viihdy uudessa maassa, se vaikuttaa paitsi ekspatriaatin kotoutumiseen, myös hänen työpanokseensa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli havainnoida yrityksen tuottamien tukitoimien vaikutusta ekspatriaattien puolisoitten kotoutumiseen ja kulttuurishokin käsittelyyn. Tutkimus rajattiin koskemaan vain työntekijöiden puolisoita, jotta tutkimuksesta ei tule liian laaja. Tavoitteena oli, että havainnoinnin kautta saatujen tietojen perusteella työnantaja voi kehittää hyväksi havaittuja toimia pidemmälle ja luopua niistä tukitoimista, joista ei havaita olevan hyötyä puolisoitten kotoutumisen näkökulmasta. Näin yritys voi tehostaa toimintaansa ja edistää työntekijöidensä ja heidän perheidensä hyvinvointia.

Tutkimustavaksi valittiin havainnointi. Tutkimuksessa havainnoitiin yrityksessä työskentelevien ekspatriaattien ja työperäisten maahanmuuttajien puolisoitten tunnetiloja eri tukitoimien aikana ja niiden jälkeen. Tunteiden havainnointi toteutettiin tapaamisten yhteydessä, jolloin sanallisen viestinnän lisäksi voitiin havainnoida myös puolisoitten sanatonta viestintää lähietäisyydeltä. Näiden havaintojen kautta arvioitiin, onko organisaation järjestämistä tukitoimista ollut hyötyä kotoutumisen ja kulttuurishokin käsittelyn näkökulmasta.

Työ toteutettiin pelialan yrityksen tarpeesta. Yritys on laajentunut viime vuoden aikana kansainväliseksi yritykseksi ja tästä syystä ekspatriaatteja ja työperäisiä maahanmuuttajia on yrityksen palkkalistoilla niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Myös puolisoita on muuttanut työntekijöiden kanssa yhä enemmän, joten puolisoitten tilanteen tarkastelu ja heidän kulttuurishokkinsa käsittely on tullut yrityksessä ajankohtaiseksi.

Teoriataustana tutkimuksessa käytettiin kulttuurishokkia ja sen käsittelyä. Kulttuurishokkia havainnoitiin sanattoman viestinnän ja tunteiden ilmaisun kautta, joten näillä aiheilla oli suuri rooli tutkimuksen teossa.

2 Puolison ja perheen kotoutumisen tärkeys

Kun työntekijä lähtee töihin ulkomaille, yleensä myös työntekijän perhe lähtee työntekijän mukana toiseen maahan. Työntekijä verkostoituu työpaikallaan ja saa sisältöä elämäänsä työnsä kautta, lapset tapaavat ikäisiään kerhoissa ja koulussa, mutta puolison tilanne on toinen. Yleensä mukana matkustava puoliso jääkin kotiin yksin tai pienten lasten kanssa. (Sinkkonen 2009, 149-157.) Pelko puolison kotiin jäämisestä voi olla jopa este työpaikan vastaanottamiselle, varsinkin, jos molemmilla puolisoilla on lupaava ura nykyisessä asuinmaassa (Lahti 2014, 54).

Mukaan lähtevän puolison on mahdollista työllistyä uudessa maassa, mutta yleisesti ottaen sitä on pidetty harvinaisena. Yksi syy tähän on kohdemaan lainsäädäntö; työluvan saanti kohdemaan voi olla vaikeaa ja joissain tapauksissa jopa lähes mahdotonta. On kuitenkin yksilökohtaista, miten puoliset tämän kokevat: osa puolisoista haluaa työelämään, osa puolestaan on iloinen komennuksen tuomasta mahdollisuudesta jäädä kotiin. (Sinkkonen 2009, 149-157.)

Ulkomailta palkattu työntekijä on kallis kulu yritykselle. On arvioitu, että ulkomaalaisen työntekijän palkkaaminen tulee alkuvaiheessa maksamaan kolmesta viiteen kertaa enemmän kuin kotimaisen työntekijän palkkaaminen. Jos työntekijä päättää keskeyttää komennuksen, on se yritykselle suuri menetys rahallisesti. Tästä huolimatta yrityksen pitää muistaa ajatella asiaa myös toisesta näkökulmasta: jos työntekijä ei pysty keskittymään työhönsä kunnolla, tekee mahdollisesti virheitä ja voi jopa puheillaan tai teoillaan vahingoittaa yritystä, on parempi keskeyttää komennus rahallisesta menetyksestä huolimatta. (Andreason 2003, 548-549).

Suurin osa komennuksen keskeyttäneistä tai ulkomailta ennen suunniteltua aikaa kotiin palaa- vista työntekijöistä on kertonut syyn olevan siinä, ettei puoliso tai perhe sopeutuneet kohdemaan. Tästä syystä yrityksen tarjoamat tukitoimet tulee laajentaa koskemaan myös työntekijän puolisoa ja perhettä. Kun myös puolisolle ja perheelle saa rakentumaan tukiverkoston ja sosiaalisen elämän, riski komennuksen keskeytymiselle pienentyy huomattavasti. (Caliguiri, Hyland, Joshi & Bross 1998, 599-610.)

Yritys voi panostaa työntekijän, tämän puolison sekä perheen hyvinvointiin ja kotoutumiseen esimerkiksi auttamalla käytännön asioissa. Asunnon etsimisessä auttaminen tai kyydin tarjoaminen esimerkiksi harrastuksiin, auttavat luomaan uusia verkostoja, jotka edistävät kotoutumista. (Takeuchi, Yun & Tesluk 2002, 664.) Edellä mainittuja tukitoimia sanotaan suoriksi tukitoimiksi. Epä-

suorat tukitoimet ovat yhtä tärkeitä kotoutumisen näkökulmasta. Epäsuorilla tukitoimilla tarkoitetaan henkilön kannustamista esimerkiksi eri harrastusten pariin, tutustumaan erilaisiin yhteisöihin (kuten vapaaehtoistyö, hengelliset tapahtumat tai vanhempainyhdistys) tai vaikka kirjan tai blogin kirjoittamiseen. Näin sekä työntekijä että puoliso ja perhe voivat kehittää ja löytää omia ratkaisujaan uudessa ympäristössä selviämiseen. (Andreason 2003, 553.)

Termejä ekspatriaatti ja työperäinen maahanmuuttaja käytetään usein synonyymeina toisilleen, vaikka niissä onkin hieman eroa. Sinkkonen (2009, 13) määrittelee ekspatriaatin työntekijäksi, joka lähetetään ulkomailla olevaan työpisteeseen työkomennukselle. Työkomennus alkaa määriteltynä päivänä ja sen päättymiselle on tarkka päivämäärä. Komennuksen jälkeen työntekijä palaa takaisin maahan, mistä hän on komennukselle lähtenytkin.

Työperäisellä maahanmuuttajalla puolestaan tarkoitetaan henkilöä, joka muuttaa maahan ja antaa työpanoksensa uuden kotimaansa käyttöön. Hän ei siis ole ollut saman työnantajan palveluksessa jossain toisessa maassa ennen kohdemaahan tuloaan. Myös sellaiset henkilöt katsotaan työperäisiksi maahanmuuttajiksi, jotka maahan muutettuaan koulutautuvat ja koulutuksen myötä työllistyvät kohdemaassa. (Kohonen 2007.)

Vaikka molemmilla termeillä, ekspatriaatilla ja työperäisellä maahanmuuttajalla, tarkoitetaan lähes samaa asiaa, on termeissä pientä eroa. Ekspatriaatti tuntee organisaation jo ennestään, sillä hän on työskennellyt kyseisessä organisaatiossa mahdollisesti jo vuosia. Työperäinen maahanmuuttaja puolestaan joutuu tutustumaan uuden maan ja kulttuurin lisäksi uuteen työhön ja työpaikkakulttuuriin. Tästä syystä nämä kaksi termiä tuleekin mielestäni ymmärtää kahdeksi eri asiaksi.

Tässä tutkimuksessa havainnoitiin sekä ekspatriaattien että työperäisten maahanmuuttajien puolisoita. Yleisesti ottaen tätä ei ole eroteltu tutkimusainestoa analysoitaessa, sillä havainnoitava joukko oli pieni ja tuolla erottelulla havainnoitava puoliso voidaan tunnistaa. Tämän vuoksi tutkimuksessa käytetään neutraalia termiä työntekijä. Vain tilanteen sen vaatiessa esimerkiksi vertailutilanteen vuoksi on voitu erotella, onko kyseessä ekspatriaatin vai työperäisen maahanmuuttajan puoliso.

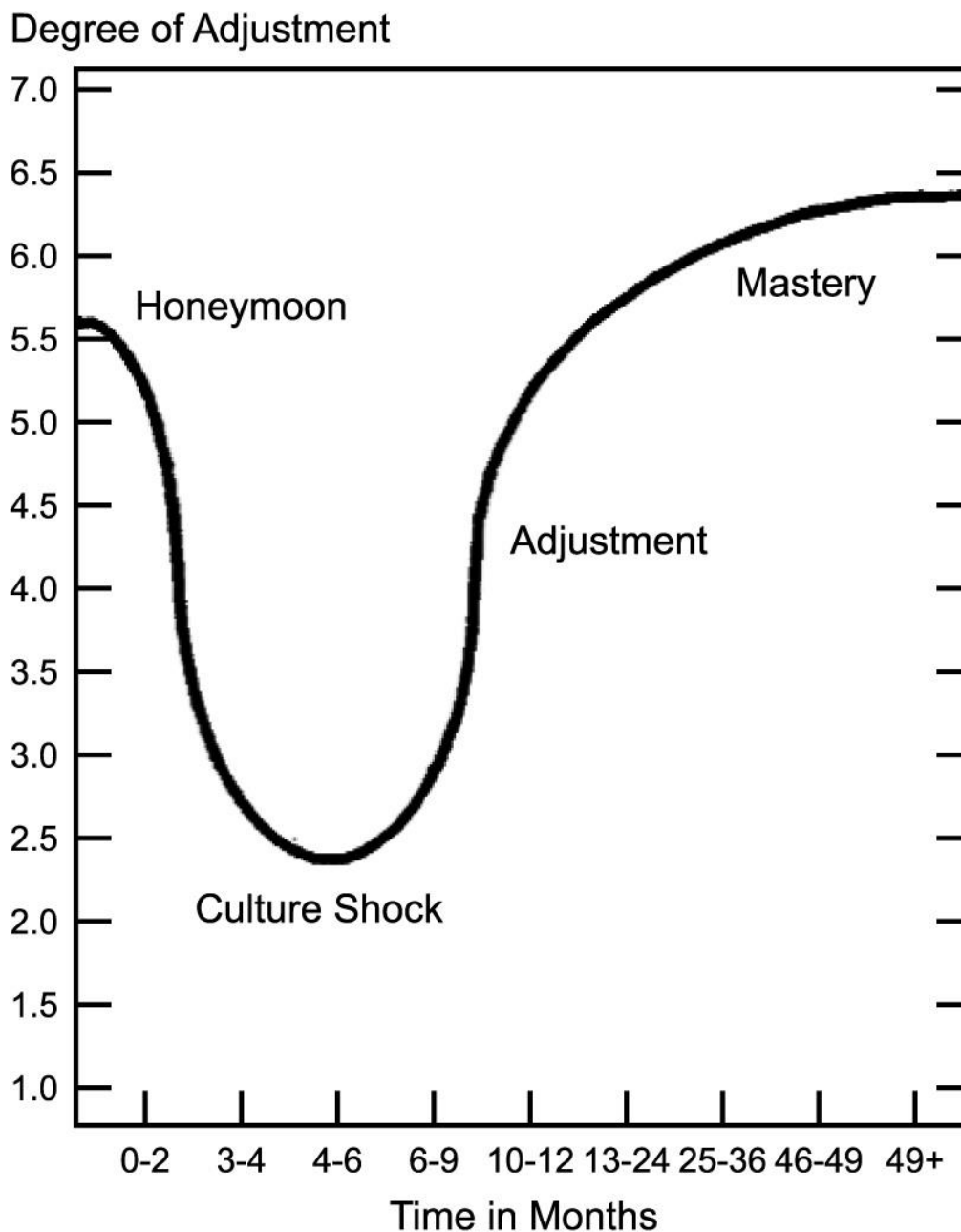
3 Kulttuurishokki

Kulttuurishokilla tarkoitetaan henkilön kokemaa kulttuurien yhteentörmäystä hänen muuttaessaan uuteen maahan ja kulttuuriin. Ihminen kokee kulttuurishokin, kun hän yrittää sovittaa yhteen omaa ja uuden maan kulttuuria. Yleensä jokainen pyrkii pitämään kiinni omasta kulttuuristaan ja muuttaa uutta ympäristöään sen mukaiseksi. Ympäristön muuttaminen ei onnistu, mutta vähitellen henkilö alkaa mukauttaa omaa käytöstään uuden kulttuurin mukaiseksi. Omalla tavallaan kulttuurishokki voidaan siis ajatella muutosprosessina uuteen maahan muutettaessa. Jokainen kokee kulttuurishokin eri tavoin ja myös siitä toipuminen ja sen käsittely on yksilöllistä. (Sinkkonen 2009, 79-80.)

Varsinkin työperäisten maahanmuuttajien tai ekspatriaattien puolisoilla riski pahaan kulttuurishokkiin on suuri. Heillä on myös riski identiteettikriisiin, varsinkin, jos he ovat olleet kotimaassaan työelämässä ja nyt uudessa maassa töitä ei löydykään. Identiteettikriisi tällaisessa tapauksessa liittyy erityisesti siihen, että he kokevat itsensä tarpeettomaksi. Jos ihminen ei tunne oloaan arvostetuksi tai tarpeelliseksi, on sillä suuri vaikutus hänen identiteettiinsä. On muistettava, että tällä ei ole mitään tekemistä sen kanssa, mitä muut henkilöstä ajattelevat, kysymys on täysin omista tunteista ja ajatuksista. (Sinkkonen 2009, 81.)

3.1 Kulttuurishokin vaiheet

Kulttuurishokin vaiheita on perinteisesti kuvattu niin sanotulla U-käyrällä. Tässä työssä puolisoiden kotoutumista on havainnoitu Blackin ja Mendenhallin (1991) tekemän u-käyrän avulla (kuva 1).

Kuva 1. U-käyrä (Black & Mendenhall (1991, 227))

Black ja Mendenhall (1991, 226) jakavat käyrän neljään vaiheeseen. Kun työntekijä perheineen saapuu uuteen maahan, ovat he innostuneita sen kulttuurista ja kaikesta uudesta, mitä näkevät ja kokevat. Tästä vaiheesta käytetään termiä kuherruskuukausi (honeymoon). Vähitellen tämä vaihe kuitenkin muuttuu normaaliksi arjeksi ja ihminen alkaa ymmärtää, etteivät kaikki asiat suju suunnitellusti uudessa kulttuurissa. Tässä vaiheessa voi tuntua, että päivästä päivään eläminen on selviytymistä. Tätä vaihetta kutsutaan kulttuurishokiksi (culture shock) tai turhautumisvaiheeksi. Sinkkosen (2009, 76-77) mukaan silloin ihminen todella alkaa kaivata tuttuun ympäristöön ja on jopa valmis luovuttamaan.

Työntekijän puolisolle turhautumisvaihe voi olla erityisen raskas varsinkin silloin, jos hän ei ole työelämässä, vaan kotona joko yksin tai lasten kanssa. Yksi yleisimmistä kulttuurishokin oireista tässä vaiheessa on sulkeutuminen. Puoliso ei jaksa tai ei halua poistua kotoaan ja alkaa vältellä ulkomaailmaa. Mitä pidempään välttely jatkuu, sitä vaikeampaa kotoa lähtö on. Hänen onkin itse oltava aktiivinen ja hakeuduttava muiden ihmisten pariin etsimään kontakteja. Jos puoliso työllistyy, antaa töissä käynti syyn poistua kotoa. Hän voi kuitenkin alkaa eristäytyä myös työpaikalla turhautumisvaiheen ollessa pahimmillaan. (Sinkkonen 2009, 82.)

Turhautumisvaiheen voittamisessa auttaa periksiantamattomuus ja rutiinien noudattaminen. Kun noudattaa elämässä tiettyjä rutiineja, voi tulevien päivien ohjelmaa ja mahdollisesti myös omia mielialoja hallita paremmin ja vähitellen turhautumisen huomaa hellittävän. Tämä tapahtuu yleensä siinä vaiheessa, kun kulttuurishokista kärsivä ymmärtää, että hän ei voi muuttaa ympäristöään oman kulttuurinsa mukaiseksi. (Sinkkonen 2009, 78.) Vähitellen uusi kulttuuri alkaakin tuntua tutummalta ja asioiden hoitaminen sekä normaali arki tuntuvat helpommilta. Myös kulttuuriin kuuluvat erilaiset tavat muuttuvat ymmärrettävimmiksi ja eri tilanteissa toimiminen helpottuu. Tässä vaiheessa on päästy hyväksymisvaiheeseen. (Black & Mendenhall 1991, 226.)

Hyväksymisvaiheessa on havaittavissa kaksi tyypillistä suuntaa: paikallistuminen ja ghettoutuminen. Paikallistumisessa henkilö alkaa opiskella enemmän paikallista kieltä ja kulttuuria ja hän alkaa myös hakeutua paikallisten seuraan saaden heistä tuttavuuksia ja ystäviä. Ghettoutumisessa puolestaan hakeudutaan sellaisten henkilöiden seuraan, joiden kulttuurinen tausta on mahdollisimman paljon oman kulttuuritaustan mukainen. Silloin ystävä- ja tuttavapiiri koostuu yleensä omista työtovereista ja heidän puolisoistaan. (Sinkkonen 2009, 78.)

Sinkkonen (2009, 78) mukaan ghettoutumisessa on omat ongelmansa sopeutumisen näkökulmasta, sillä paikallistuntemus jää tässä tapauksessa vähemmälle. Lahti (2008, 59) puolestaan on todennut, että ekspatriaattien yhteiset kokemukset yhdistävät heitä ja auttavat monikulttuuristen ja sukupuoli- ja ikäraajat ylittävien ystävyys-suhteiden muodostamisessa. Hänen mukaansa tietyn kulttuuritaustan omaaminen katoaa vähitellen ja esimerkiksi kulttuuri-identiteetiksi voi muodostua ekspatriaattinen identiteetti maasidonnaisen kulttuuri-identiteetin sijaan.

Viimeisenä vaiheena on sopeutuminen, jolloin uudessa kulttuurissa toimiminen ja käyttäytyminen ovat hallinnassa ja ihminen voi toimia tehokkaasti uudessa ympäristössään (Black & Mendenhall 1991, 226). Tässä vaiheessa henkilö alkaa täysin sopeutua ympäristöönsä ja esimerkiksi kielipintojen kautta myös kommunikaatiovaikeudet helpottavat. Vaikka ongelmia ja uusia tilanteita

tuleekin vastaan, henkilö ei enää stressaannu niistä samassa määrin kuin aiemmin vaan ymmärtää, että asiat selviävät ajan kanssa. Tässä vaiheessa henkilö alkaa nauttia uudesta kulttuurista ja ympäristöstä. (Sinkkonen 2009, 79.)

3.2 Kulttuurishokin käsittely

Kaikki edellä mainitut neljä vaihetta on tärkeää käydä läpi ja itselle pitää antaa aikaa näiden vaiheiden läpikäyntiin. Kulttuurishokki on yksilöllistä ja myös sen käsittely ja kesto vaihtelevat henkilöstä riippuen. Vaikka yleensä kulttuurishokin käsittelyyn menee noin vuosi, voi jollain käsittelyyn tarvittava aika olla huomattavasti pidempi tai lyhyempi. Yleensä kulttuurishokkivaiheeseen vaikuttavat eniten kulttuuri- ja käyttäytymiserot: mitä kauempana oman kulttuurin käyttäytyminen on kohdemaan kulttuurista, sitä pidempään menee aikaa oppia uudet tavat ja tämän kautta myös kulttuurishokkivaihe kestää pidempään. Näissä tapauksissa kulttuurishokki on myös vakavampi kuin lähempänä toisiaan olevien kulttuurien törmätessä. (Sinkkonen 2009, 80; Black & Mendenhall 1991, 238.)

Kulttuurishokin käsittelyä voi helpottaa, jos kohdemaahan on mahdollista ottaa mukaan esineitä, jotka ovat olleet tärkeitä myös kotimaassa. Muistoesineillä tai muuten tärkeillä tavaroilla saa uudessa maassa olevan kodin tuntumaan kodilta nopeammin. Kodilla ja sen viihtyvyydellä onkin suuri merkitys kulttuurishokin käsittelyssä. Myös kotimaassa olleen tärkeän harrastuksen jatkaminen uudessa maassa helpottaa: on helpompi sopeutua uuteen, kun on jotain tuttua ja turvallista tekemistä. Harrastuksen kautta tulee myös lähdettyä kotoa tutustumaan uuteen ympäristöön. (Sinkkonen 2009, 82-86.)

Kulttuurishokin käsittelyssä ja sopeutumisessa tärkeää on muistaa, että ympäristöään ja siinä olevia henkilöitä ei voi muuttaa, vain itseään ja omaa suhtautumista asioihin on mahdollista muuttaa. Myös etukäteen valmistautuminen auttaa: kun kohdemaan kulttuurista tietää etukäteen ja osaa edes muutaman sanan paikallista kieltä, on uuteen maahan ja kulttuuriin sopeutuminen nopeampaa. Kulttuuriin etukäteen tutustuminen voi lisäksi auttaa pahimpien kulttuurishokkia aiheuttavien asioiden yli. Niihin on helpompi sopeutua, kun asioihin on osannut varautua jo etukäteen. (Sinkkonen 2009, 84-85.)

4 Sanaton viestintä

Eri tutkimusten mukaan 60 – 90 % ihmisten välisestä kommunikaatiosta on sanatonta viestintää eli erilaisia ilmeitä ja eleitä. Sanaton viestintä on automaattista, emmekä välttämättä edes tiedosta käyttämiämme eleitä. Tutuilla eleillä voi kuitenkin olla eri merkityksiä eri puolilla maailmaa ja tästä syystä eleisiin ja niiden tulkintaan kannattaa perehtyä esimerkiksi ennen businessmatkaa. (Axtell 1998, 2-5.)

Sanatonta viestintää on vaikeaa oppia pelkästään kirjoista, parhaiden sitä oppii havainnoinnin ja omien kokemusten kautta. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, että erilaiset sairaudet tai vaivat voivat aiheuttaa tahattomia eleitä, jotka voidaan tulkita väärin. (Nierenberg 1980, 10-11). Sanaton viestintä on kontekstisidonnaista ja siihen vaikuttavat niin ympäristö kuin kulttuuritaustakin. Parhaiten toista henkilöä ymmärtää, kun antaa hänen kertoa asiansa ja täydentää sitten kuulemaansa kertojan eleiden ja ilmeiden perusteella. (Talvio & Klemola 2017, 51.)

Oma taustamme ja kulttuurimme kuitenkin vaikuttavat siihen, miten tulkitsemme asioita ja millaiseen kontekstiin asioita laitamme. Esimerkiksi toisen henkilön kertoessa tarinaa, täytämme mahdollisia aukkoja omien kokemustemme ja mielikuvien kautta. Tällöin väärintulkittamisen vaara on suuri, sillä laitamme omia kokemuksiamme toisen kertomaan ja kerrotun merkitys muuttuukin täysin erilaiseksi. Onkin tärkeää oppia erottamaan oma tausta ja kokemukset ja pyrittävä ymmärtämään kerrottu asia kertojan kulttuuritaustan näkökulmasta. Toisen kulttuuriin tutustuminen etukäteen auttaa kulttuuritaustan ymmärtämisessä ja sitä kautta viestin kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä. (Talvio ym. 2017, 49-50, 55.)

4.1 Tunteet ja tunneilmasto

Tunteet vaikuttavat ihmisten elämään kokonaisvaltaisesti. Positiivinen ihminen on avoimempi ja energisempi, alakuloisena ihminen puolestaan toimii hitaammin ja hän voi olla myös päättämättömämpi ja sisäänpäin kääntynyt. Tunteilla on siis vaikutusta ihmisten jokapäiväiseen elämään enemmän kuin monesti ymmärretäänkään. Tunteiden vaikutus elämään ja elämänlaatuun ei ole kulttuurisidonnaista, tunteet vaikuttavat ihmisen toimintaan samalla tavalla niin Suomessa kuin muuallakin. (Rantanen 2011, 19-21.)

Tunteilla on oma tarkoitusperänsä ihmisen toiminnassa. Usein itselle asetettujen tavoitteiden taustalla voi olla haluttu tunnetila. Esimerkiksi hyvin suoritetusta työstä voi materiaalisen palkan lisäksi palkkiona olla ylpeys työn onnistumisesta tai tyytyväisyys omien kykyjen näyttämisestä. Tunteet ovat kehittyneet ihmiskunnan evoluution mukana, esimerkiksi pelko saa ihmiset edelleen toimimaan nopeasti ja tekemään nopeita päätöksiä selvitäksemme hengissä. Tunteet siis ohjaavat jokapäiväistä käytöstämme ja päätöksiämme. (Rantanen 2011, 37-41.)

Kulttuurishokkiin yhdistyt tunteet ovat viha, turhautuminen, levottomuus ja ahdistuneisuus. Nämä tunteet kumpuavat tilanteen hallitsemattomuuden tunteesta. Yksilö tietää, ettei hän osaa käyttäytyä tilanteen ja kulttuurin hyväksymällä tavalla, mutta hän ei osaa yksilöidä sitä, mikä hänen käyttäytymisessään ei ole hyväksyttyä. Näistä tunteista eroon pääsemiseksi tarvitaan yleensä joku henkilö, jonka toiminnasta ja käyttäytymisestä voi ottaa mallia. Kun hyväksytyyn käyttäytymismallin näkee tarpeeksi usein eri tilanteissa, ihminen pystyy muokkaamaan omaa käytöstään kohdemaassa hyväksytyyn suuntaan. (Black & Mendenhall 1991, 238-239.)

Tunteet vaikuttavat myös tunneilmastoon. Tunneilmastolla tarkoitetaan tunnetta siitä, miltä tuntuu olla jonkun ryhmän jäsen. Siinä näkyvät yksilön kokemus hänen suhteestaan muihin ryhmän jäseniin, kokoontumispaikkaan ja tehtävään ryhmässä. Tunneilmastoa tutkiessa selvitetään, millainen suhde jokaisella ryhmän jäsenellä on näihin eri osa-alueisiin. (Rantanen 2013, 162.)

Tunneilmastoon on mahdollista vaikuttaa ja muuttaa sitä positiivisemmaksi esimerkiksi johdon näyttämän esimerkin kautta. On tutkittu tosiasia, että tunneilmastoltaan positiiviset yritykset ovat tuottavampia ja houkuttelevampia työpaikkoja verrattuna negatiivisen tunneilmaston yrityksiin. Tästä syystä tunteisiin ja niiden johtamiseen on eri tavoin pyritty kiinnittämään enemmän huomiota. Yritystasolla tunteet ja niistä puhuminen suuntautuvat useammin negatiivisiin asioihin ja yleensä näistä myös puhutaan positiivisia asioita enemmän. Johdolta vaaditaankin systemaattista toimintaa tunneilmaston muuttamiseksi positiiviseksi ja tämä onnistuu parhaiten esimerkin kautta. (Rantanen 2013, 162-164.)

Tässä tutkimuksessa tunneilmastoon ja sitä kautta kulttuurishokin käsittelyyn pyrittiin vaikuttamaan järjestämällä erilaisia tukitoimia puolisoille. Havainnointitilanteissa pyrittiin mahdollisimman pitkälti olemaan vaikuttamatta tunneilmastoon, sillä se olisi vääristänyt havainnoinnin tuloksia. Havainnoinnin kautta pyrittiin siis yksinomaan tutkimaan toimenpiteiden vaikutusta tunteisiin.

4.2 Tunteisiin vaikuttaminen

Toisen henkilön tunteisiin on jossain määrin mahdollista vaikuttaa. Tunneäly-termillä tarkoitetaan ihmisen kykyä tunnistaa, ymmärtää ja käsitellä muiden tunteita omien tunteiden kautta. Pitää kuitenkin muistaa, että iloisella mielellä oleva henkilö havaitsee enemmän iloisia asioita, alakuloinen henkilö puolestaan surullisia ja masentavia asioita. Harvoin muistetaan, että ilmeet ovat vain toisia ihmisiä varten, niiden avulla ihminen voi kertoa toiselle ihmiselle omista tunteistaan sanomatta mitään ääneen. On myös tutkittu, että ihmisen tunteet vaikuttavat myös hänen ympäristöönsä: masentuneen henkilön kanssa asuminen voi altistaa masennukselle ja hyvän ystävän lihominen kasvattaa myös oman lihomisen todennäköisyyttä. Tunteet siis vaikuttavat ihmisiin ilman varsinaista tarkoitustakin. (Rantanen 2011, 21-39; 63-64.)

Toisen henkilön tunteisiin voi vaikuttaa myös tarkoituksellisesti: rauhallinen henkilö voi saada suuttuneen henkilön rauhoittumaan. Tämä voi tapahtua myös toisinpäin: suuttunut henkilö saa lähistöllään olevat henkilöt levottomiksi, jolloin henkilö voi kokea saavansa jonkinlaista kollektiivista tukea suuttumuksen aiheelleen. (Rantanen 2011, 65-66.) Pitää kuitenkin muistaa, että kaikkiin tunteisiin ei voi vaikuttaa, mutta toisen ihmisen tunnetilaa voi muuttaa esimerkiksi kuuntelemalla vihaista henkilöä tai lyttäämällä innostuneen henkilön suunnitelmat (Rantanen 2013, 31).

Tunteisiin vaikuttaminen tapahtuu peilisolujen avulla. Peilisolulla tarkoitetaan aivoissa olevia soluja, jotka reagoivat riippumatta siitä, näkeekö henkilö jonkin tapahtuman vai tekeekö hän sen itse. Aivojen solut siis reagoivat ja aktivoituvat myös näkemisen kautta, ei pelkästään tekemisen kautta. Esimerkiksi videon katsominen teekuppiin tarttumisesta aktivoi samat solut kuin jos itse tarttaisimme teekuppiin. Peilisolujärjestelmän avulla henkilön otaksutaan myös oppivan tunnistamaan toisten henkilöiden tekoja ja aikeita. (Hari 2007, 1565-1570.)

Peilisolujen kautta osaamme tulkita muiden henkilöiden ilmeitä ja eleitä. Esimerkiksi valokuvasta voimme nähdä, onko henkilö vihainen, surullinen tai iloinen. Osaamme siis tulkita peilisolujen avulla sekä näkemäämme että kuulemaamme, mutta myös abstrakteja asioita kuten tunteita. Peilisolut oppivat myös ennakoimaan tilanteita asiayhteydestä: jos puhuja hakee sanoja, osaamme ennakoida, mitä hän on mahdollisesti tarkoittanut sanoa. Tai voimme päätellä ympäristöstä, onko teekuppiin tarttuva henkilö aloittamassa ruokailun vai onko hän siivoamassa. Peilisolut siis täydentävät tilanteita ja lähettävät tietoa koko vartaloomme, jotta osaamme eläytyä toisen tilanteeseen. (Kinnarinen 2005.)

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin havainnointitutkimuksena kevään ja kesän 2018 aikana. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui havainnointitutkimus, jossa havainnoitiin tunneilmastoa ja sanatonta viestintää. Tunneilmaston ja sanattoman viestinnän havainnointi todettiin parhaaksi ja luotettavimmaksi tavaksi saada aitoa tietoa siitä, onko organisaation järjestämällä toimilla ollut oikeaa vaikutusta havainnoitavien kotoutumiseen ja sopeutumiseen ja tätä myötä kulttuurishokin käsittelyyn ja pituuteen.

Tärkein kysymys havainnoitaville oli ”Miltä nyt tuntuu?”. Tämä kysymys oli tarpeeksi epämääräinen siihen, että havainnoitavat eivät kokeneet itseään pakotetuksi puhumaan asioista, josta eivät halunneet puhua. Toisaalta se myös mahdollisti laajankin keskustelun, jonka aikana tunneilmaston sekä eleiden ja ilmeiden havainnointi oli mahdollista. Havainnoinnissa pyrittiin huomioimaan myös havainnoitavien kulttuuristausta, jotta väärintulkintoja ei syntyisi kulttuurisista eroista johtuen.

5.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrää ei pidetä tutkimuksen tärkeimpänä ominaisuutena. Tärkeämpää on, että tieto on oikeaa ja tarkoitukseen sopivaa. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole saada tilastollisesti yleistettävää tietoa vaan siinä pyritään kuvaamaan tapahtumaa tai ilmiötä mahdollisimman tarkasti. Tämän kautta jotain tiettyä ilmiötä on mahdollista ymmärtää jatkossa paremmin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97-99.)

Laadullisen tutkimuksen arviointiin ei ole yksiselitteisiä ohjeita, sillä laadullista tutkimusta ei voi arvioida samoin kuin määrällistä tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustuloksia ei voida tulkita samalla tavalla validiteetin ja reliabiliteetin kautta. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa tutkitaan oikeita asioita ja reliabiliteetilla tarkoitetaan tulosten pysyvyyttä. Näitä ei voida sellaisenaan käyttää laadullisen tutkimuksen arvioinnissa, sillä laadullista tutkimusta arvioitaessa katsotaan kokonaisuutta ja sitä, että tulokset ja raportointi vastaavat toisiaan. Tutkijan tulee myös ymmärtää, että hän itse vaikuttaa tutkimukseen aina jollain tavoin ja tästä syystä on tärkeää, että tutkija tiedostaa oman puolueettomuutensa tai puolueellisuutensa tutkimusta tehdessään ja raporttia kirjoittaessaan. (Kananen 2017, 175; Tuomi & Sarajärvi 2018, 160-163.)

5.2 Havainnointitutkimus

Havainnoimalla tutkija tarkkailee jotain ennalta määrättyä prosessia, kohdeilmiötä tai toimintaa. Havainnointi on usein vaikea tutkimusmenetelmä, sillä tutkija ei useinkaan tiedä, mitä hänen tulisi havainnoida. Jos tutkimuskysymys on rajattu hyvin ja tutkija tietää, mihin hänen tulee kiinnittää huomiota, on havainnointi helpompaa. Havainnoinnin tueksi tarvitaan tiedonkeruun työkaluja, yleisin niistä on havainnointipäiväkirja, johon tutkija kirjaa kaikki havainnot mahdollisimman tarkasti. (Kananen 2013, 88.)

Tutkimusongelman määrittelyn kautta saadaan selville, onko havainnointi strukturoitua vai strukturoimatonta. Strukturoidussa havainnoinnissa havainnoija kirjaa mahdollisimman tarkkaan havainnoitavia asioita esimerkiksi lomakkeelle tai päiväkirjaan. Strukturoimattomassa havainnoinnissa havainnoitsija ei tiedä, mitä tarkalleen pitäisi havainnoida, jolloin hän kirjaa ylös mahdollisimman paljon tilanteeseen liittyviä asioita. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi videointia tai nauhoittamista, jolloin havainnoitavaan tilanteeseen on mahdollista palata myös myöhemmin. Tällaisessa tilanteessa ongelmaksi voi muodostua tiedon valtava määrä, joka tutkijan pitää käydä läpi löytääkseen tutkimuksen kannalta tarvittavat tiedot. (Kananen 2013, 90-91.)

Havainnointia pidetään hyvänä tutkimusmenetelmänä, jos muilla tutkimusmenetelmillä, kuten haastatteluilla tai kyselyillä, ei saada tarvittavaa tietoa tai näillä menetelmillä saatu tieto ei ole luotettavaa. Havainnointi on hyvä tiedonkeruutapa myös silloin, jos pitää esimerkiksi kuvata omaa tai jonkun toisen toimintaa tai kerätä niin sanottua hiljaista tietoa. Havainnoitavan asian pitää olla kuitenkin todennettavissa jollain tavoin. Esimerkiksi ajatuksia sellaisenaan ei voi havainnoida, koska niitä ei ole mahdollista nähdä. (Kananen 2013, 89.)

Havainnoinnin suurin etu on tilanteen aitous. Havainnoitava asia tapahtuu oikeassa ympäristössä eikä keksityssä tai keinotekoisessa tilanteessa. Näin tutkija saa mahdollisuuden tarkastella aitoa tilannetta. Joissain tilanteissa havainnointi voidaan järjestää myös epäaidossa tilanteessa, esimerkiksi laboratorio-oloissa, jos aitoa tilannetta ei ole mahdollista järjestää. Molemmissa on etunsa ja haittansa, jotka tutkijan pitää ottaa huomioon havainnointia suunnitellessaan. (Kananen 2013, 88-90.)

Havainnoijan pitääkin arvioida, vaikuttaako hänen paikallaolonsa tai havainnointinsa tilanteen aitousen tai muuttavatko henkilöt omaa käyttäytymistään havainnoinnin vuoksi. Tutkijan tulee ensin miettiä, tuleeko hän itse olemaan mukana havainnoitavassa tilanteessa vai ei. Jos tutkija on mukana tilanteessa, tulee hänen lisäksi miettiä havainnoinnin muotoa: suorassa havainnoinnissa

tutkija on paikan päällä niin, että muut huomaavat hänen läsnäolonsa ja havainnoinnin. Tällöin puhutaan osallistuvasta havainnoinnista. (Kananen 2013, 88-89).

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu kaikkeen ja on täysin mukana toiminnassa (Mäkinen 2006, 97). Osallistuvan havainnoinnin hyvänä puolena pidetään sitä, että tutkija pääsee syvälle tutkittavaan aiheeseen osallistumalla itse toimintaan. Jos tutkija tulee työyhteisön ulkopuolelta, tulee hänen varata riittävästi aikaa päästäkseen sisään tutkittavaan yhteisöön ja todelliseen tilanteeseen. Jos havainnoitava tilanne on tutkijalle ennestään tuttu, menee tutustumiseen vähemmän aikaa ja tutkija löytää havainnoitavia piirteitä nopeammin. Tutkijan osallistuminen voi kuitenkin vaikuttaa tutkimuksen objektiivisuuteen, joten hänen tulee minimoida oma vaikutuksensa havainnoitavaan asiaan. (Kananen 2013, 89-90.)

Piilohavainnointi on osallistuvaa havainnointia harvinaisempi tutkimustapa. Siinä tutkimuksen kohteet eivät tiedä, että heitä havainnoidaan lainkaan, eivätkä he näin ollen ole voineet antaa suostumustaan havainnointiin. Tutkija voi myös asettautua niin, että hän on täysin piilossa havainnoitavilta henkilöiltä. Piilohavainnointiin liittyy suuria eettisiä ongelmia, sillä tutkittavat eivät ole antaneet lupaa tutkimukselle eivätkä ole voineet vaikuttaa mukanaoloonsa millään tavalla. (Kananen 2013, 88-89; Tuomi & Sarajärvi 2018, 94.)

Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä käytettiin piilohavainnointia, eli havainnoitavat henkilöt eivät tienneet olevansa tutkimuksen kohteena. Tutkimuseettisestä näkökulmasta katsottuna tällaista tilannetta voidaan pitää epäilyttävänä. Joidenkin määritelmien mukaan tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden tulee tietää olevansa mukana tutkimuksessa ja heillä pitää olla oikeus myös kieltäytyä siitä. (Mäkinen 2006, 100-101.) Tässä tutkimuksessa kuitenkin päädyttiin piilohavainnointiin, sillä havainnoitavien henkilöiden kulttuuritaustat olisivat voineet vaikuttaa saataviin tutkimustuloksiin.

Piilohavainnointi todettiin ainoaksi toimivaksi menetelmäksi, sillä osa havainnoitavista henkilöistä tuli kulttuureista, joissa auktoriteetteja kunnioitetaan suuresti. Vaikka havainnoija ei ollut ylemmässä asemassa havainnoitaviin nähden, havainnoitavat itse saattoivat ajatella näin kulttuuritaustansa vuoksi. Myös kyselylomake tutkimusmenetelmänä hylättiin tästä samasta syystä. Riskinä oli, että kyselylomakkeeseen olisi vastattu kuten tutkija haluaa niihin vastattavan, ei niin kuin asia oikeasti olisi ollut. Piilohavainnoinnin vuoksi anonyymiteetti otettiin tutkimuksen aikana erityisen vakavasti.

Havainnoija pyrki tutkimuksen aikana olemaan tunnetasolla mahdollisimman neutraali, jotta tutkimusaineisto olisi mahdollisimman luotettavaa. Ihmisen peilisolut alkavat automaattisesti matkia näkemiään tunteita ja emootioita, kuten hymyä ja innostusta (Hari 2007, 1570). Tästä syystä havainnoijan piti olla erityisen tarkkana omien tunteidensa ja eleidensä kanssa, jotta havainnoitavat eivät tiedostamattaan olisi alkaneet matkia havainnoijan omia tunteita ja eleitä.

5.3 Havainnointitilanteet ja aineiston käsittely

Havainnoitavia toimenpiteitä alettiin kartoittaa kahdella tavalla. Ensin tehtiin lista kaikista tukitoimenpiteistä, joita yritys tutkimuksen aikana tarjosi puolisoille ja perheille. Tämän lisäksi toimenpiteitä valittiin Vainikan vuonna 2016 tekemän tutkimuksen "Adjustment of Foreign Workers' Spouses - The factors influencing satisfaction and adjustment of foreign workers' spouses in Finland" perusteella. Vainikan (2016) tutkimuksessa selvitettiin, millaisia toimenpiteitä työntekijöiden puoliset olisivat toivoneet puolison yritykseltä heidän saapuessaan Suomeen. Näiden toiveiden perusteella täydennettiin alkuperäistä toimenpiteiden listaa. Havainnoinnin aikana listaa jouduttiin kuitenkin vielä muuttamaan tutkimussuunnitelmassa määritetystä listasta, sillä osaan tilanteista saatiin liian vähän havainnoitavaa materiaalia. Näistä toimenpiteistä raportointi olisi voinut vaarantaa havainnoitavien anonyymiyden, joten sellaiset toimenpiteet rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Lopullisiksi havainnoitaviksi toimenpiteiksi valittiin seuraavat toimenpiteet:

1. Virastoasioissa avustaminen
2. Kotoutumissuunnitelman tekeminen
3. Ensimmäinen Spouse Club-tapaaminen
4. Harrastusten ja harrastuspaikkojen esittely
5. Vierailu monikulttuurisessa toimintakeskus Monikassa.

Havainnointia toteutettiin aina havainnoitavia puolisoita tavatessa. Yksi luonteva tapaamispaikka oli organisaation järjestämä Spouse Club-toiminta, johon kaikki puoliset ovat tervetulleita. Noi-

den tapaamisten puitteissa puolisoiden kanssa järjestettiin erilaisia epävirallisia tapahtumia ja kokoontumisia, joissa tutkija saattoi havainnoida myös puolisoiden keskinäistä kommunikointia sekä tunteita ja eleitä.

Spouse Club-tapaamisten lisäksi havainnointia toteutettiin erilaisissa tapahtumissa, joita järjestettiin esimerkiksi yhteistyössä Kajaanin Ammattikorkeakoulun kanssa. Havainnoinnin tukena käytettiin myös KakaoTalk-keskusteluryhmää, jossa havainnoija oli mukana. Tuossa keskusteluryhmässä puoliset saattoivat keskenään keskustella erilaisista itseään mietityttävistä aiheista. Noiden keskustelujen perusteella oli mahdollista huomata, jos jonkun havainnoitavan kanssa olisi hyvä keskustella kahden kesken häntä askarruttavasta asiasta. Nämä keskustelut olivat yleensä kahdenkeskisiä, jolloin havainnointi oli helpompaa. Lisäksi keskustelujen perusteella oli mahdollista löytää asioita, joihin organisaation kannattaa jatkossa panostaa enemmän tukitoimia suunnitellessaan.

Kaikki havainnointikerrat kirjattiin havainnointipäiväkirjaan (Liite 1) mahdollisimman pian havainnointitilanteen jälkeen. Päiväkirjaan merkittiin päivämäärä, mikä tilanne on ollut kyseessä, sekä paikallaolijat. Näiden tietojen lisäksi merkittiin, millainen tunnelma tapaamisen alussa oli, miten se muuttui (esimerkiksi esitettyjen kysymysten jälkeen) sekä muita omia huomioita. Viimeiseen kohtaan kirjatattiin kaikki sellainen tieto, jonka merkitystä tutkija ei heti keksinyt, mutta jotka saattaisivat olla tärkeitä myöhemmin tuloksia analysoidessa. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset eleet ja ilmeet. Näitä kirjaamalla oli mahdollisesta löytää erilaisia käyttäytymismalleja tai ilmaisu-tapoja, jotka liittyivät tiettyihin henkilöihin tai johonkin tilanteeseen.

Liitteenä (liite 1) on keksitty esimerkki siitä, miten havainnointipäiväkirjaa käytettiin tässä tutkimuksessa havainnoinnin tukena. Tutkimuksessa täytettyä havainnointipäiväkirjaa ei liitteenä ole, sillä siinä esitettyjen tietojen perusteella havainnoitavat henkilöt olisi voinut tunnistaa. Koska havainnoitavat henkilöt eivät tieneet olevansa havainnoitavina, olisi eettisesti väärin julkaista tietoa, josta heidät voisi mahdollisesti tunnistaa.

Organisaation järjestämät, havainnoitavat toimenpiteet tapahtuivat eri aikoihin havainnoitavien elämässä. Tämä johtui siitä, että työntekijät ja heidän perheensä tulivat Suomeen eri aikoihin, joten myös toimenpiteet tapahtuivat eri aikatauluilla. Tästä syystä tapahtuma ja siihen liittyvät tunteet ja eleet oli kirjattava tarkkaan havainnointipäiväkirjaan. Kun tapahtuma ja siihen liittyvä tunneilmasto, ilmeet ja eleet merkittiin mahdollisimman tarkasti, oli mahdollista verrata, toistuivatko samat asiat eri havainnoitavien kohdalla ja näin saatiin todellista tietoa toimenpiteiden vaikuttavuudesta.

Aineistoa kerätessä noudatettiin anonymiteettiä. Yleensä tutkittavilta henkilöiltä kysytään, haluatko he vastata anonymisti tai heille ilmoitetaan suoraan, että tutkittavia kohteita ei voi tunnistaa vastausten perusteella (Mäkinen 2006, 114-115). Tässä tutkimuksessa havainnoitaville puolisoille ei tätä mahdollisuutta annettu piilohavainnoinnin vuoksi. Tästä syystä havainnoitavien nimiä ei kirjattu mihinkään ylös, vaan nimien tilalla puolisoista käytettiin kirjaimia (A, B, C ja niin edelleen) ja vain havainnoijalla oli tiedossa, ketä havainnoitavaa puolisoa mikäkin kirjain tarkoitti. Noita samoja kirjaimia käytettiin myös tutkimuksen analysoinnissa ja raportoinnissa, jotta havainnoitavien puolisoitten anonymiteetti voitiin taata.

6 Tutkimustulokset ja tulosten analysointi

Tutkimuksessa havainnoitiin yhteensä kahdeksaa ulkomaalaisen työntekijän puolisoa. Puolisot olivat tulleet Suomeen eri aikoihin, joten toimenpiteet käytiin läpi eri aikoihin. Lisäksi kaikkia puolisoita ei ole havainnoitu jokaisen toimenpiteen osalta, sillä kaikki eivät ole osallistuneet kaikkiin toimenpiteisiin.

Havainnointia toteutettiin sekä itse tapahtuman aikana, että sen jälkeen. Huomiota kiinnitettiin muun muassa kasvojen ilmeisiin, sillä tutkimusten mukaan tietyt peruskasvonilmeet (kuten ilo ja suru) ovat universaaleja, jolloin kulttuuritaustalla ei ole vaikutusta niiden tulkitsemiseen. Ilmeet voivat olla vahvempia tai heikompia eri kulttuureissa, mutta ilmeet ovat silti tunnistettavissa. Esimerkiksi tietyissä Aasian maissa negatiivisia tunteita ei ilmaista yhtä vahvasti kuin länsimaissa, sillä heidän kulttuurissaan se ei ole samassa määrin hyväksyttyä. (Berry & Poortinga & Segall & Dasen 2002, 177-178.) Jotkin eleet, kuten kulmakarvojen kohottaminen ovat biologisia ja evoluution aiheuttamia, lähes tahdottomia eleitä, jotka kaikki tunnistavat. Esimerkkinä mainittu kulmakarvojen kohottaminen laajentaa näkökenttää, jolloin saamme mahdollisimman paljon tietoa tilanteesta ja voimme selvittää, mistä on kyse ja miten kannattaa toimia. Tunnistamme eleen siis biologisista syistä automaattisesti, eikä sitä tarvitse analysoida tai pohtia. (Goleman 1997, 23-24.)

Myös äänenpainoja on tutkittu osana tunnetilojen ymmärtämistä. Berryn ym. (2002, 182) mukaan tämän todistaa Albas, McCluskey ja Albasin (1976) tekemä tutkimus, jossa he keräsivät puhenäytteitä erilaisista tunnetiloista eri kulttuureissa. Kun he soittivat nauhoitteen tutkimukseen osallistuville henkilöille, kuuntelijat tunnistivat tunnetilat pelkkien äänenpainojen perusteella. Parhaiten tunnistettiin oman kielen äänenpainot, mutta kielellä ja kulttuuritaustalla oli tutkimuksen mukaan yllättävän vähän vaikutusta tunnetilan arviointiin äänenpainojen perusteella.

Tämän tutkimuksen kaikissa vaiheissa mukana kulki Blackin ja Mendenhallin (1991) tekemä u-käyrä (kuva1), jossa sopeutuminen ja uudessa kulttuurissa olemisen aika on määritelty tutkimuksen perusteella. Havainnoitavien puolisoiden tilanne on merkitty toimenpiteiden aikana tuolle käyrälle kuvaamaan heidän sopeutumistaan ja toimenpiteiden vaikutusta. Black ja Mendenhall loivat sopeutumisen asteelle numeeriset arvot, mutta koska tämä tutkimus on toteutettu havainnoimalla, ei tarkkaa numeerista arvoa sopeutumiselle voitu määrittää. Sopeutumisen taso u-käyrällä perustuu tässä tutkimuksessa havainnoijan omiin muistiinpanoihin ja havainnointiin.

6.1 Virastoasioissa avustaminen

Ulkomailta Suomeen muuttaneita työntekijöitä sekä heidän puolisoitaan ja perheitään avustettiin virastoasioissa yhtä puolisoa lukuun ottamatta. Hän hoiti kaikki virastoasiat itsenäisesti oman puolisonsa kanssa. Virastoasioihin tässä tutkimuksessa valittiin maistraattikäynti (henkilön kotikunnan rekisteröinti, seitsemän havainnoitavaa), Kelassa käynti (sosiaaliturvaan liittäminen, seitsemän havainnoitavaa) sekä pankissa käynti (tilin avaaminen ja/tai pankkikortin tilaaminen, viisi havainnoitavaa).

Nämä kolme virastokäyntiä valittiin, sillä ne ovat yleisimmät virastokäynnit, joissa yritys avustaa työntekijöitä ja heidän puolisoitaan. Muut virastokäynnit, esimerkiksi verotoimistossa käynti tai varhaiskasvatustapaamiset järjestetään vain tarvittaessa ja siitä syystä niitä ei toteutettu kaikkien puolisoitten kanssa. Tällaisia havainnointitilanteita olisi tullut niin harvoin, että niiden perusteella havainnoija ei olisi saanut tarpeeksi anonyymia aineistoa tutkimuksen tueksi.

Virastokäynnit toteutettiin noin kahden viikon aikana Suomeen saapumisesta, joten tunteiden havainnointi tämän tilanteen osalta oli haastavaa. Kaikki havainnoitavat puoliset olivat tietyllä tavalla hämmentyneitä ja mahdollisesti väsyneitäkin näiden käyntien aikana, koska muuttoprosessi oli vielä selkeästi kesken ja järjestettäviä asioita oli paljon samanaikaisesti. Kävi ilmi, että havainnoitavat eivät hirveästi muistaneet näistä käynneistä jälkikäteen, sillä he eivät esimerkiksi muistaneet täyttäneensä lomakkeita, joita he olivat käynneillä täyttäneet. Myös Vainikan (2016, 55) tutkimus tukee tätä. Hänen tutkimuksensa mukaan puoliset kokivat ensimmäiset viikot ja kuukaudet kiireellisenä, sillä he olivat usein vastuussa asioiden järjestelemisestä sekä kodin rakentamisesta. Tämän lisäksi he järjestivät lasten koulu- ja päiväkotiasioita ja huolehtivat kodista, jonka seurauksena ensimmäiset viikot tai kuukaudet koettiin hektisinä.

Eniten havaitut tunteet virastokäynnin aikana olivat hämmennys ja väsymys, kuten jo aiemmin mainittiin. Tämä näkyi siitä, että puoliset ottivat hyvin vähän kontaktia, kulmakarvat olivat usein koholla kysyvästi ja he tekivät vain tarpeelliset asiat ja poistuivat paikalta. Tämä voi tietysti johtua myös siitä, että puoliset eivät vielä tunteneet havainnoijaa samalla tavalla, kuin muiden havainnoitavien toimenpiteiden aikana ja tästä syystä he olivat varautuneempia itse virastokäyntien aikana.

Kun tilanteista puhuttiin jälkikäteen, puoliset olivat kuitenkin iloisia, että heitä oli autettu tarvittavien papereiden kanssa ja heille oli kerrottu selkeästi, mitä tapahtuu seuraavaksi. Kiitollisuus näkyi ilmeissä ja tämä myös sanottiin ääneen moneen kertaan. Vaikka he eivät ottaneet kontaktia

itse toimenpiteen aikaan, heitä helpotti tieto, että kaikki tarvittava tuli varmasti tehtyä. Helpotuneisuus näkyi rentoutena, joka oli havaittavissa lähes kaikissa havainnoitavissa puolisoissa toimenpiteestä myöhemmin jutellessa. Lisäksi monet sanoivat, että heitä oli auttanut tieto siitä, että joku muukin tietää täytettyjen papereiden nimet, jos he tarvitsivat lisätietoa niistä myöhemmin. Myös Vainikan (2016, 78) tutkimus tukee tätä näkemystä. Hänen tekemiensä haastattelujen mukaan paperiasioissa auttamisella oli suuri merkitys sekä työntekijän että puolison kotoutumisessa.

Tässä havainnointitutkimuksessa näiden toimenpiteiden tärkeys näkyikin ehkä enemmän siinä, että puoliset oppivat luottamaan yrityksen työntekijöihin, jotka auttoivat virastokäynneillä. Tuosta luottamussuhteesta on hyötyä myöhemmissä vaiheissa, kun puolisojen kanssa käydään läpi muita toimenpiteitä tai heidät ohjataan esimerkiksi terveystieteiden pariin.

Kulttuurishokin käsittelyssä näyttää auttavan se, että on olemassa henkilö, johon voi ottaa yhteyttä ongelmatilanteissa. Ei ole väliä, onko tuo henkilö kaikista pätevin vastaamaan kysymyseen, tärkeämpää on se, että on joku, jolta voi kysyä myös niin sanottuja tyhmiä kysymyksiä. Tärkeää on myös se, että tuolta henkilöltä voi kysyä asioita sekä kotoutumisprosessin aikana että sen jälkeen. (Vainikka 2016, 81.) Tässä tutkimuksessa oli nähtävissä selkeästi yhteys virastokäynneissä ja havainnoitavien henkilöiden luottamisessa työntekijöihin, jotka avustivat näissä käynneissä. Kun puoliset myöhemmässä vaiheessa tarvitsivat apua tai neuvoa, he lähes poikkeuksetta ottivat yhteyttä virastokäynneillä avustaneisiin henkilöihin.

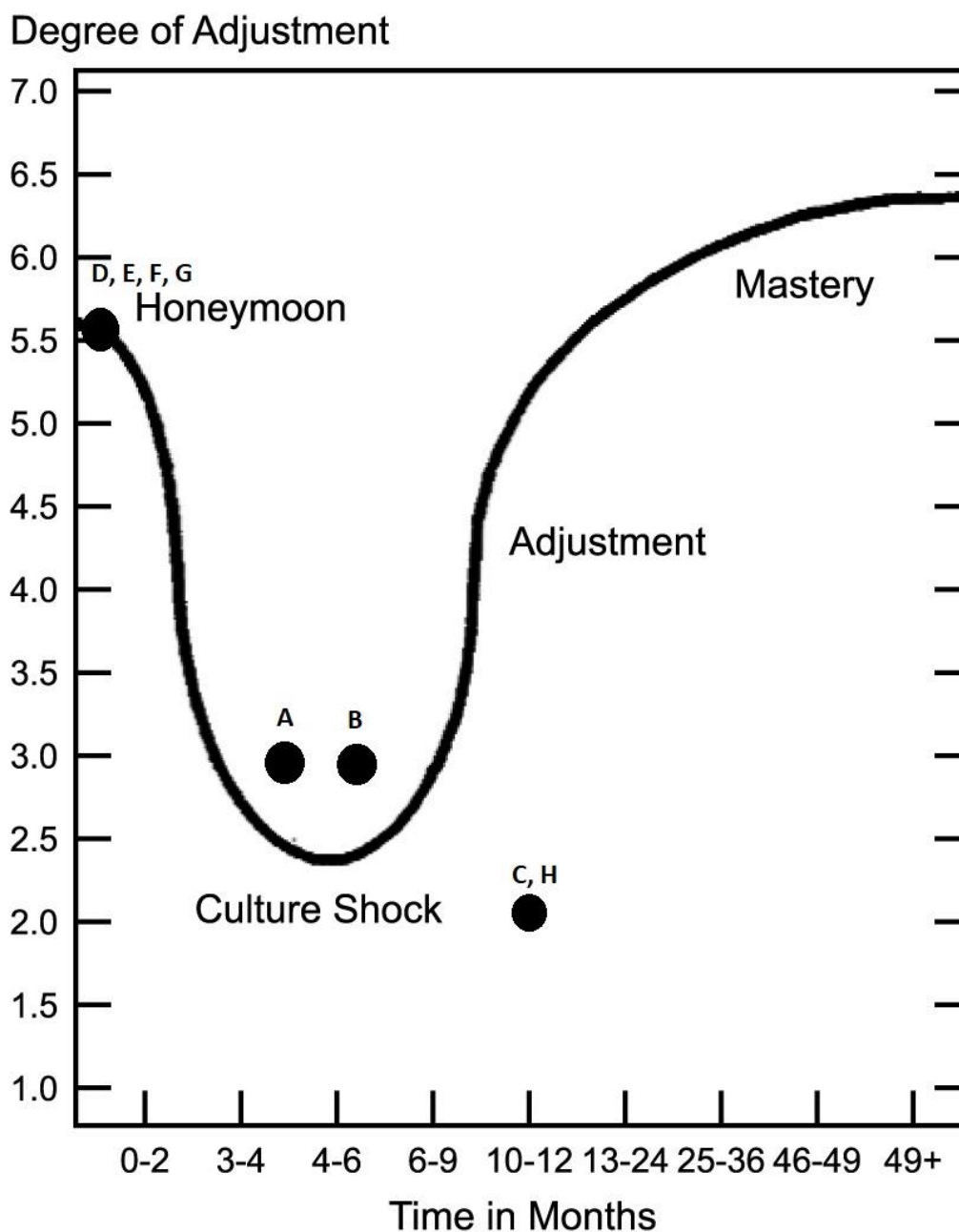
Virastokäynneissä avustamista suositellaan edellä mainituista syistä myös tulevaisuudessa. Nämä käynnit kannattaa tehdä mahdollisimman pian Suomeen saapumisen jälkeen, sillä esimerkiksi maistraatissa tehtävä kotikunnan rekisteröiminen vaaditaan sosiaaliturvaan liittämiseksi. Käytännön syiden lisäksi nopeasti aloitettavat virastokäynnit antavat mahdollisuuden nopeasti alkavalle luottamussuhteelle tilanteessa auttavan työntekijän kanssa.

6.2 Kotoutumissuunnitelman tekeminen

Maahanmuuttaja laatii kotoutumissuunnitelman yhdessä paikallisviranomaisen ja/tai TE-toimiston kanssa. Tarkoituksena on yhteistyössä tehdä konkreettinen suunnitelma, jonka avulla maahanmuuttaja pääsee mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan eri toimien avulla. Suunnitelmaan voidaan kirjata esimerkiksi kielikursseja, tavoitteita opintojen suhteen tai työllistymiseen liittyviä asioita. Tarkoituksena on, että maahanmuuttajan kotoutuminen Suomeen ja suomalaiseen yhteis-

kuntaan toteutuisi mahdollisimman laajasti. (Työ- ja elinkeinoministeriö.) Kotouttamissuunnitelma perustuu lakiin kotouttamisen edistämisestä. Lain tarkoituksena on muun muassa tukea ja edistää kotoutumista sekä tukea yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa eri väestöryhmien kesken (L 1386/2010).

Vastuu kotoutumissuunnitelman laatimisesta on kunnalla ja TE-toimistolla sekä muilla paikallisviranomaisilla (L 1386/2010). Koska kaikki havainnoitavat puoliset olivat työikäisiä, paikallinen TE-toimisto otti vastuun kotoutumissuunnitelmien tekemisestä. Havainnoitavista neljä (A, B, C ja H) olivat asuneet Suomessa jo pidempään ennen kotoutumissuunnitelman laatimista (4-12 kuukautta). Neljälle muulle havainnoitavalle (D, E, F ja G) kotoutumissuunnitelma laadittiin kahden kuukauden sisällä Suomeen muuttamisesta. (Kuva 2.)

Kuva 2. Havainnoitujen puolisoiden tilanne kotoutumissuunnitelmaa laadittaessa Black & Mendenhallin (1991) luomalla u-käyrällä kuvattuna

Kotoutumissuunnitelman ensimmäisessä vaiheessa täytetään hakemus, joka lähetetään paikalliseen TE-toimistoon. Kaikkia tässä tutkimuksessa havainnoituja henkilöitä avustettiin kyseisen hakemuksen täyttämässä. Kuusi heistä (A, B, D, E, F ja G) palautti hakemuksen lähes heti ja kaksi (C ja H) palautti hakemuksen myöhemmin. Hakemukset lähetettiin TE-toimistoon, jonka vastuulla oli pyytää puoliso alkusuunnittelupalaveriin ja aloittaa kotoutumissuunnitelman mukaiset toimet. Kaikki saivat kutsun tähän ensimmäiseen tapaamiseen noin kuukauden sisällä hakemusten laittamisesta.

Yksi havainnoitavista puolisoista (G) täytti hakemuksen noin viikon kuluttua Suomeen saapumisesta. Hän oli tietoinen kotoutumissuunnitelmasta ja -koulutuksesta jo ennen Suomeen muuttamistaan. Havainnoitavan odotukset suunnitelmasta ja sen toteutumisesta kohosivat todella korkeiksi ja hänen oli hankala ymmärtää, miksi hän ei voinut aloittaa kotoutumiskoulutusta heti hakemuksen laitettuaan. Vaikka puolisolille kerrottiin, että koulutuksia ei järjestetä jatkuvasti ja sen vuoksi hän joutuu odottamaan, oli tilanne hänelle erittäin vaikea ja se vaikutti selvästi hänen yleiseen tilanteeseensa. Hänen kohdallaan kuherruskuukausi lyheni tai siinä tapahtui pieni notkahdus näiden epärealististen odotusten vuoksi. Toisaalta kyseessä on erittäin aktiivinen henkilö, joka oli etukäteen ottanut paljon selvää suomalaisesta yhteiskunnasta ja kotoutumissuunnitelmasta sekä sen tuomista mahdollisuuksista. Voi siis olla, että vaikka kotoutumissuunnitelma olisi tehty myöhemmässä vaiheessa, olisi havainnoitavan tilanne ollut täysin sama. Tämän havainnon perusteella voidaan sanoa, että luonteenpiirteillä on vaikutusta toimenpiteiden vaikuttavuuteen.

Pohdittavaksi jää myös toisten Suomeen muuttaneiden puolisoitten esimerkin ja kulttuurishokin vaiheen vaikutus. Puoliso C palautti kotoutumissuunnitelmansa muita myöhemmin, vasta kun oli kuullut muiden puolisoitten kokemuksia kotoutumissuunnitelman hyödyistä. Hän ei ollut aiemmin nähnyt tarpeelliseksi esimerkiksi osallistua kotoutumiskoulutukseen, mutta hän muutti mieltään keskusteltuaan muiden puolisoitten kanssa. Tämän puolison kohdalla tärkeä havainto oli se, että hakemuksen antamishetkellä hän oli ollut Suomessa noin yhdeksän kuukautta. Kaikesta hänen käyttäytymisestään huomasi, että hänellä oli paha kulttuurishokki. U-käyrän mukaan kulttuurishokin olisi tuossa vaiheessa pitänyt jo helpottaa, mutta tällä puolisollla kulttuurishokki oli pitkittynyt (kuva 2). Kuitenkin on huomioitava, että käyrä on suuntaa antava ja kulttuurishokin vaiheiden kesto on yksilöllistä. Kun havainnoitava palautti hakemuksen oltuaan Suomessa 14 kuukautta, oli havaittavissa, että kulttuurishokki oli helpottanut ja hän oli siirtynyt sopeutumisvaiheeseen.

Yksi pitkään Suomessa asunut ja hakemuksen heti palauttanut havainnoitava puoliso (H) ei halunnut aloittaa kotoutumisprosessia lainkaan. Hän kävi alkusuunnittelupalaverissa, mutta ei ollut kiinnostunut kotoutumiskoulutuksesta tai muista TE-toimiston tarjoamista vaihtoehdoista. Kyseinen henkilö oli ollut tuossa vaiheessa ollut Suomessa noin vuoden, eikä hän tuona aikana ollut osallistunut mihinkään kotoutumista tukevaan toimenpiteeseen. Hänen kontaktinsa Suomessa olivat hyvin vähäiset. Black ja Mendenhallin (1991, 227) u-käyrän perusteella hänen olisi pitänyt olla sopeutumisvaiheessa, mutta hän kärsi edelleen kulttuurishokista. Tämä kävi ilmi kaikesta havainnoitavan kehonkielestä ja sanattomasta viestinnästä. Hän otti hyvin vähän kontaktia eikä ha-

lunnut poistua kotoaan ja oli jopa vihainen siitä, ettei löytänyt kaupoista haluamiaan ruokatuotteita. Nämä havaitut tunteet (viha ja ahdistuneisuus), ovat kiinteästi kulttuurishokkiin yhdistettyjä tunteita (Black & Mendenhall 1991, 238-239).

Näiden havaintojen perusteella huomattiin, että puolisoiden kohdalla ei voi katsoa pelkästään aikaa, jonka he ovat Suomessa viettäneet. Tätä tärkeämpää on kiinnittää huomiota, missä kulttuurishokin käsittelyn vaiheessa puoliso oikeasti ovat. Tulosten perusteella pahimmassa kulttuurishokkivaiheessa puoliso ei ota vastaan tai on haluttomampi vastaanottamaan tarjottuja toimia. Pohdittavaksi jää, voiko yritys tehdä jotain siinä vaiheessa, kun puoliso ajautuu syvään kulttuurishokkiin vai pitääkö vain odottaa, että kulttuurishokki helpottaa ja tarjota tukitoimia sitten.

Kotoutumissuunnitelman tekeminen ja prosessin aloittaminen tuntui vaikuttavan positiivisesti kaikkien prosessin aloittaneiden mielialaan. Kun puolisoilta kysyttiin, miltä heistä tuntui aloittaa kotoutumisprosessi, kaikki kertoivat odottavansa innokkaina kotoutumiskoulutuksen alkamista. Äänenpainot olivat innostuneita ja he katsoivat suoraan silmiin kertoessaan tulevaisuudestaan ja toiveistaan. Puolisot odottivat myös suomen kielen oppimista ja sosiaalisten kontaktien luomista. Tunnelma oli selkeästi positiivinen ja ehkä jopa hieman jännittynyt ennen kotoutumiskoulutuksen alkua. Puolisot kyselivät paljon itse prosessista, mutta myös muista suomalaisen yhteiskuntaan ja suomen kieleen liittyvistä asioista. Kotoutumissuunnitelman tekeminen tuntui siis aktivoivan havainnoitavia henkilöitä ottamaan enemmän selvää asioista ja yhteiskunnasta.

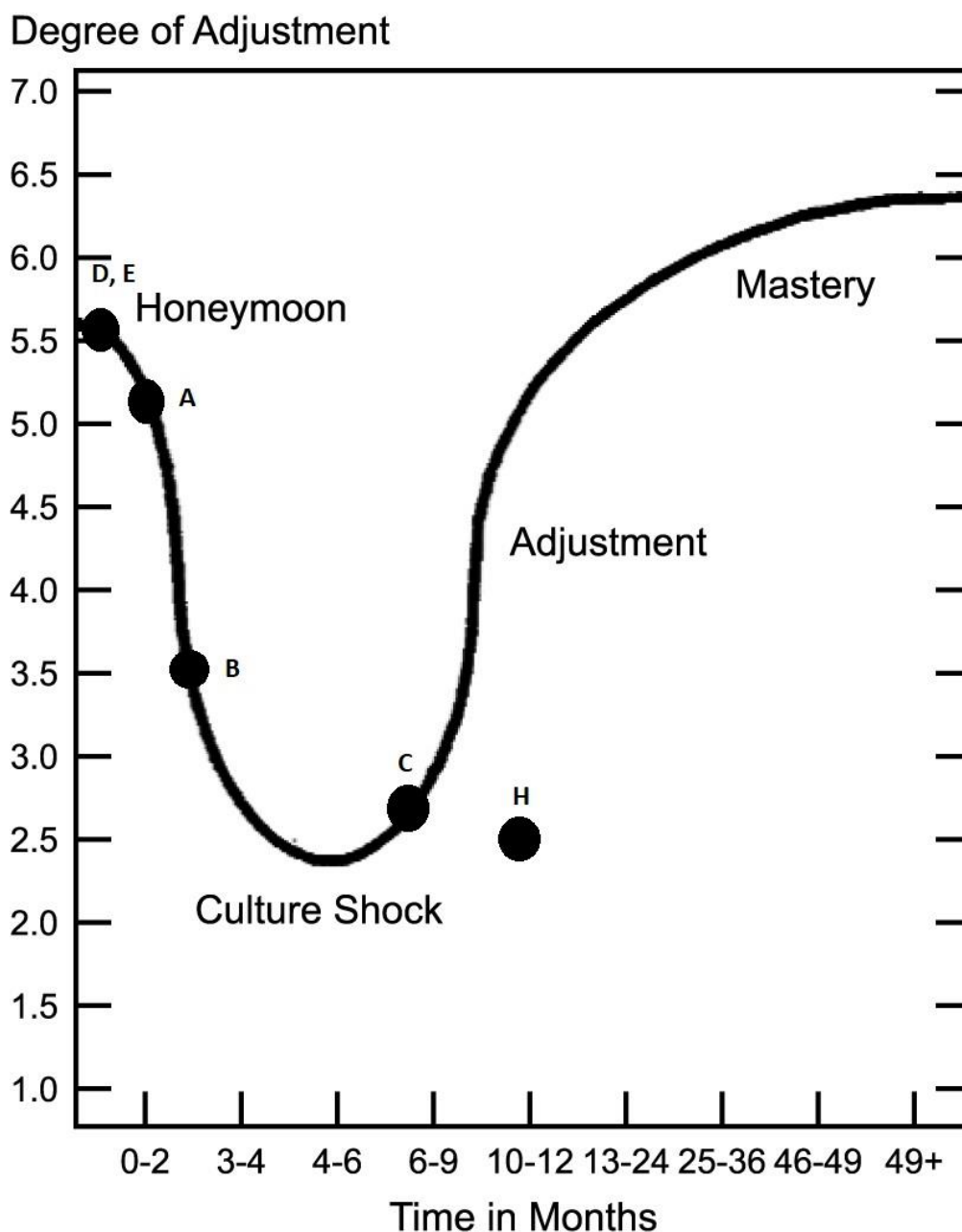
Kotoutumissuunnitelmalla ja -koulutuksella havaittiin olevan myös yllättävä vaikutus puolisoiden taloudelliseen riippumattomuuteen. Jos kotoutumissuunnitelma tehdään TE-toimiston kautta ja henkilöstä tulee näin TE-toimiston asiakas, on hän oikeutettu työttömyyspäivärahaan. Henkilön pitää täyttää TE-toimiston määrittämät ehdot ja hänen täytyy noudattaa tehtyä kotouttamissuunnitelmaa sekä osallistua TE-toimiston tarjoamiin toimenpiteisiin, esimerkiksi koulutuksiin tai kursseille. (Infopankki.) Yhtä havainnoitavaa puolisoa lukuun ottamatta kaikki ovat kotoutumissuunnitelman laatimisen jälkeen avanneet oman pankkitilin ja työttömyysetuus maksetaan heidän omille tileilleen. Vainikan (2016, 56-57) tekemän tutkimuksen mukaan yksi eniten puolisoita harrittanut asia oli se, että heillä ei ollut omaa pankkitiliä tai pankkikorttia. Kotoutumissuunnitelman avulla saatiin siis poistettua myös toinen kotoutumista estävä asia, tunne taloudellisesta riippuvuudesta.

Tämän tutkimuksen perusteella kotoutumissuunnitelmaan vaadittavat hakemukset tullaan myös jatkossa tekemään kaikkien puolisoiden kanssa. Huomiota tullaan kiinnittämään puolison elämäntilanteeseen, ennako-odotuksiin ja siihen, missä vaiheessa kulttuurishokin käsittelyä puoliso

on. Jos kotoutumissuunnitelma saadaan alulle mahdollisimman pian Suomeen saapumisen jälkeen, puoliso ei todennäköisesti ole ehtinyt kulttuurishokin pahimpaan vaiheeseen ja hän on vastaanottavaisempi prosessille. Kotoutumissuunnitelman laatimisella oli selkeä vaikutus kotoutumisen tunteeseen ja positiiviseen mielialaan suurimmalla osalla havainnoitavia puolisoita, joten toimenpiteen jatkamiselle on selkeät perustelut. Lisäksi toimenpiteellä huomattiin jo nyt yksi liitännäisvaikutus, taloudellinen riippumattomuus, joten jatkossa tällaisia odottamattomia vaikutuksia voi tulla esiin enemmänkin.

6.3 Ensimmäinen Spouse Club-tapaaminen

Spouse Club on työnantajan järjestämää kerhomuotoista toimintaa ulkomailta muuttaneiden työntekijöiden puolisoille. Kerhon tapaamisten aiheet ja kesto vaihtelevat puolisoitten toiveiden ja tarpeiden mukaan. Spouse Club-toiminta aloitettiin talvella 2018, jolloin osa puolisoista oli ollut Suomessa jo pitkään. Myöhemmin Suomeen saapuneiden henkilöiden ensimmäinen Spouse Club-tapaaminen pyrittiin järjestämään mahdollisimman pian saapumisen jälkeen.

Kuva 3. Havainnoitujen puolisoiden tilanne ensimmäisen Spouse Club-tapaamisen aikaan Black & Mendenhallin (1991) luomalla u-käyrällä kuvattuna

Tutkimuksessa havainnoitiin kuutta puolisoa heidän ensimmäisessä Spouse Club-tapaamisessaan. Ne havainnoitavista, jotka olivat olleet Suomessa lyhyemmän ajan (1-3 kuukautta) ennen tapaamista (henkilöt A, B, D ja E), olivat selvästi enemmän innoissaan tapaamisesta ja sen suostamasta mahdollisuudesta tavata muita samassa tilanteessa olevia. He puhuivat ja kysyivät paljon ottaessaan osaa ensimmäistä kertaa Spouse Club-toimintaan. Ilmeet ja kehonkieli kertoivat innostuksesta: eteenpäin nojaamista, hymyilyä ja kiinnostuksesta kertovia ilmeitä oli näiden henkilöiden kohdalla paljon.

Suomessa pidempään asuneet puoliset (5-10 kuukautta) oli vaikeampi saada toimintaan mukaan, eivätkä he olleet niin innostuneita jatkamaan toiminnassa (henkilöt C ja H). He olivat selvästi varautuneempia, nojasivat taaksepäin ja olivat paljon hiljaisempia kuin muut samassa tilanteessa. Heitä oli myös vaikeampi saada keskusteluun mukaan, sillä he eivät lähteneet spontaanisti puhumaan mistään. Kysyttäessä he vastasivat kohteliaasti ja olivat omalla tavallaan mukana toiminnassa, mutta heidän kehonkielensä oli selkeästi varautuneempaa kuin niillä, jotka tulivat mukaan suhteellisen pian Suomeen tulonsa jälkeen.

Näiden havaintojen perusteella kulttuurishokin vaiheella oli merkitystä osallistumisinnokkuuteen. Puoliset C ja H olivat ensimmäisen tapaamisen aikana pahassa kulttuurishokkivaiheessa (kuva 3), eivätkä he ilmeisesti tuosta syystä kiinnostuneet toiminnasta. Kyseisessä vaiheessa epävarmuus oman käytöksen sopeuttamisesta uuteen yhteiskuntaan on suuri, koska uusi kulttuuri voi tuntua kaukaiselta omaan kulttuuriin nähden (Black & Mendenhall 1991, 238). He eivät myöskään myöhemmässä vaiheessa juurikaan ottaneet ongelmatilanteissa yhteyttä Spouse Club-kerhon vetäjään. Jos he ottivat yhteyttä, heitä piti neuvoa useamman kerran saman asian hoitamisessa ja heille piti antaa tarkat toimintaohjeet.

Myöhempään Spouse Club-tapaamisiin ja tapahtumiin ottivat osaa innokkaimmin ne puoliset, joiden ensimmäinen tapaaminen oli pian Suomeen tulon jälkeen (A, B, D, E). He olivat ensimmäisen tapaamisen aikaan kuherruskuukausivaiheessa, jolloin ihminen on vastaanottavaisempi uusia asioita kohtaan. Myöhemmässä vaiheessa nämä havainnoitavat puoliset ottivat enemmän yhteyttä ja kysyivät neuvoa, mutta he alkoivat toimia itsenäisesti nopeammin. Heille tarvitsi neuvoa kerran, miten asia tehdään ja sen jälkeen he hoitivat kyseisen asian itsenäisesti.

Huomioitavaa on, että Spouse Clubin vetäjä ei välttämättä ole sama henkilö, joka avusti virastoasioissa heti Suomeen saapumisen jälkeen. Voikin siis olla, että nämä pidempään Suomessa olleet havainnoitavat ottivat mieluummin yhteyttä toiseen henkilöön apua pyytääkseen ja tältä osin avun pyytäminen ja Spouse Club-toiminta eivät välttämättä ole täysin kytkeytyneitä toisiinsa.

Spouse Club-toimintaan nopeasti mukaan pääseminen heti Suomeen muuton jälkeen voi auttaa puolisoita itsenäistymään nopeammin. Toiminta näytti madaltavan kynnystä kysyä neuvoa kerhon vetäjältä, joka oli ollut tukemassa kotoutumista alusta saakka. Kuherruskuukausivaiheessa olleita puolisoita tarvitsi neuvoa tai avustaa vain kerran ja sen jälkeen he hoitivat asian itse. He uskalsivat myös kokeilla toimia itsenäisesti, sillä he tiesivät saavansa apua tarvittaessa.

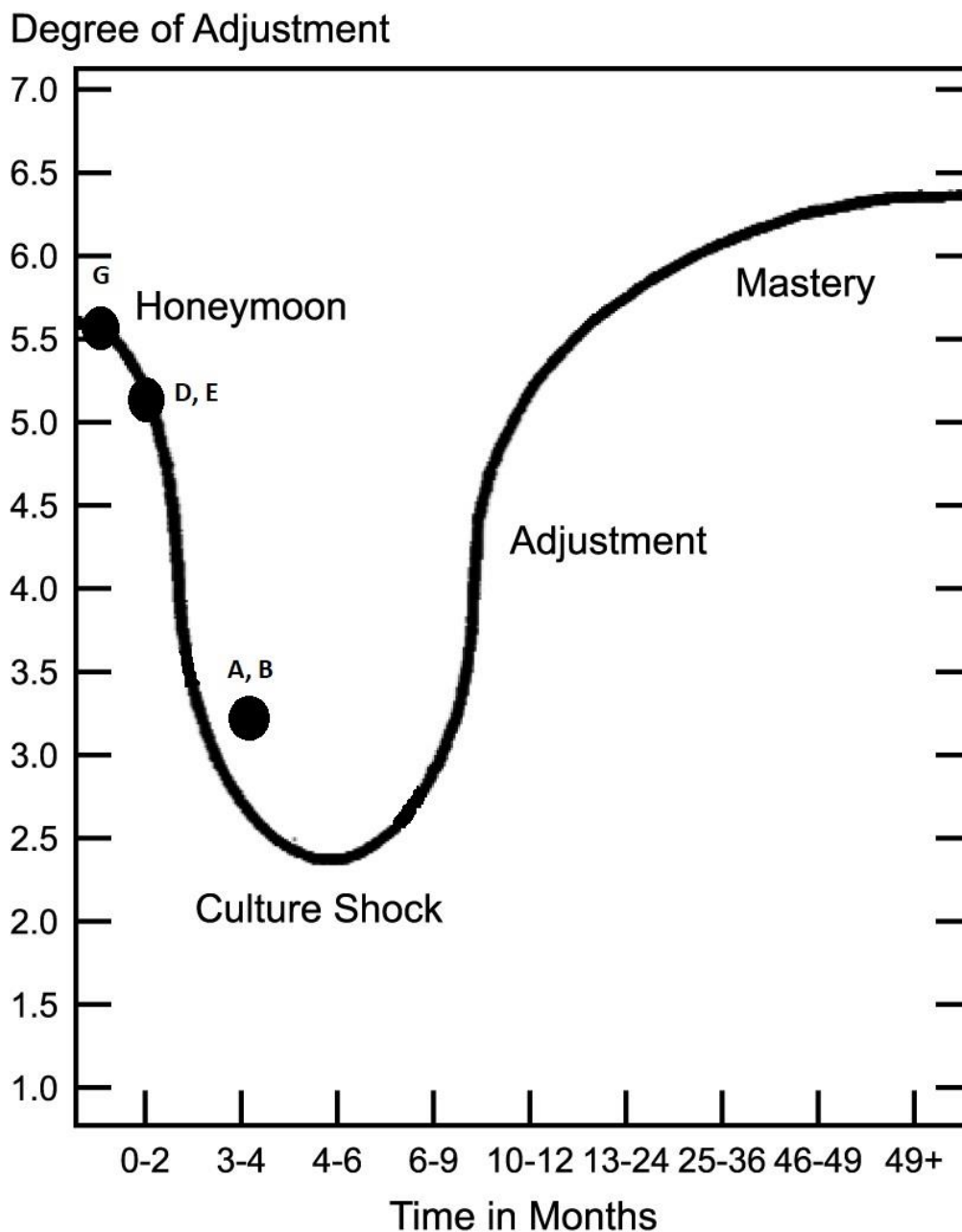
Spouse Club-toimintaa tullaan jatkossa ehdottomasti jatkamaan, mutta esille on noussut ehdotus siitä, pitäisikö vetovastuu tapahtumien järjestämisestä antaa puolisoille? Yrityksen työntekijä olisi

tapaamisissa paikalla ja avustaisi myös tapaamisten järjestämisessä, mutta vetovastuu olisi puolisoilla. Tuolla tavoin vertaistuen vaikutus voisi olla suurempi ja sillä voisi olla vaikutusta uusien asioiden spontaaniin jakamiseen ja itsenäistymiseen.

6.4 Harrastusten ja harrastuspaikkojen esittely

Harrastukset ovat tärkeitä kotoutumisen näkökulmasta. Jos uudessa maassa on mahdollisuus jatkaa ennestään tuttua harrastusta, kannattaa mahdollisuuteen tarttua. Harrastus luo tunteen tuttuudesta ja turvallisuudesta uudessa kulttuurissa. Se antaa turvallisen syyn poistua kotoa, sillä harrastuksen parissa tietää, miten kyseissä tilanteessa tulee toimia kulttuuritaustasta huolimatta. (Sinkkonen 2009, 82-86.) Harrastustapahtumissa voi myös luoda sosiaalisia kontakteja ihmisiin, joilla on samanlaiset kiinnostuksen kohteet ja tätä kautta on mahdollista ystävystyä uusien ihmisten kanssa. Ystävien saaminen on yksi tärkeimpiä kotoutumiseen vaikuttavia asioita. (Vainikka 2016, 67.)

Kaikille havainnoitaville puolisoille lähetettiin sähköposti, jossa kerrottiin harrastusmahdollisuuksista yleisellä tasolla. Apuna käytettiin paikallisen kansalaisopiston lukukausiesitettä sekä kaupungin Internet-sivustolta löytynyttä listaa eri yhdistyksistä ja harrastusseuroista. Puolisoita kuitenkin pyydettiin kysymään itse, jos he haluavat lisätietoja jostain tietystä harrastuksesta, esimerkiksi tanssista tai itsepuolustuslajeista. Tähän ratkaisuun päädyttiin, koska olisi mahdotonta kertoa kaikista mahdollisista harrastusmahdollisuuksista. Tässä tutkimuksessa havainnointia toteutettiin siinä tapaamisessa, jossa havainnoitavalle puolisolle (A, B, D, E ja G) kerrottiin hänen kysymästään harrastuksesta.

Kuva 4. Havainnoitujen puolisoitten tilanne harrastuksista kerrottaessa Black & Mendenhallin (1991) luomalla u-käyrällä kuvattuna

Koska kyseessä oli asia, jota puolisoit itse kysyivät, olivat he kiinnostuneita vastaanottamastaan tiedosta. Tämä kävi ilmi heidän esittämistään kysymyksistä sekä siitä, että kolme havainnoitavaa (B, D ja G) teki myös muistiinpanoja. Toisaalta osa havainnoitavista oli jossain määrin hämmentyneitä siitä, että kaikkea heidän haluamaansa tietoa ei ollut suoraan saatavilla, vaan heidät ohjattiin kysymään sitä harrastuksen järjestävältä taholta. Hämmentyneisyys näkyi kohotettuina kulmakarvoina ja kysymyksillä kuten "Niinkö?", "Minäkö?" ja "Eikö tietoa löydykään netistä/oppaasta/sinulta?". Osalle lisätietojen kysyminen ei puolestaan ollut mikään ongelma ja heistä oli

luonnollista, että asioita joutuu selvittämään joko paikan päällä käymällä, soittamalla tai sähköpostia laittamalla.

Yksi syy hämmennyneisyyteen voi löytyä havainnoitavien kulttuuritaustasta. Lähes kaikki havainnoitavista, jotka hämmentyivät tiedon puutteesta, olivat kotoisin Aasian maista, joissa tietotekniikka on suuressa roolissa päivittäisessä elämässä. Suomessa kaikki tieto ei vielä nykyään ole samalla tavalla saatavissa, eivätkä varsinkaan pienemmät urheiluseurat ole aktiivisia sosiaalisessa mediassa. Tästä syystä puoliso piti monessa tilanteessa ohjata soittamaan tai laittamaan sähköpostia, jotta tarvittavat lisätiedot saataisiin.

Tärkeäksi havainnoksi nousi myös havainnoitavan puolison kulttuurishokin vaihe (kuva 4). Kolme puolisoa (D, E, G) oli ollut Suomessa yhdestä kahteen kuukautta ja heille soittaminen tai sähköpostin laittaminen lisätietojen vuoksi ei ollut mikään ongelma. He olivat edelleen kuherruskuukausivaiheessa tai alkuvaiheessa kulttuurishokkia. Kaksi muuta havainnoitavaa puolisoa (A, B) olivat olleet Suomessa hieman pidempään (noin 4 kuukautta) ja heidän tilanteessaan oli huomattavissa jo enemmän kulttuurishokin oireita: he eivät uskaltaneet ottaa yhteyttä harrastuspaikkaan, sillä he pelkäsivät, etteivät he osaa kysyä tai heille ei osata vastata.

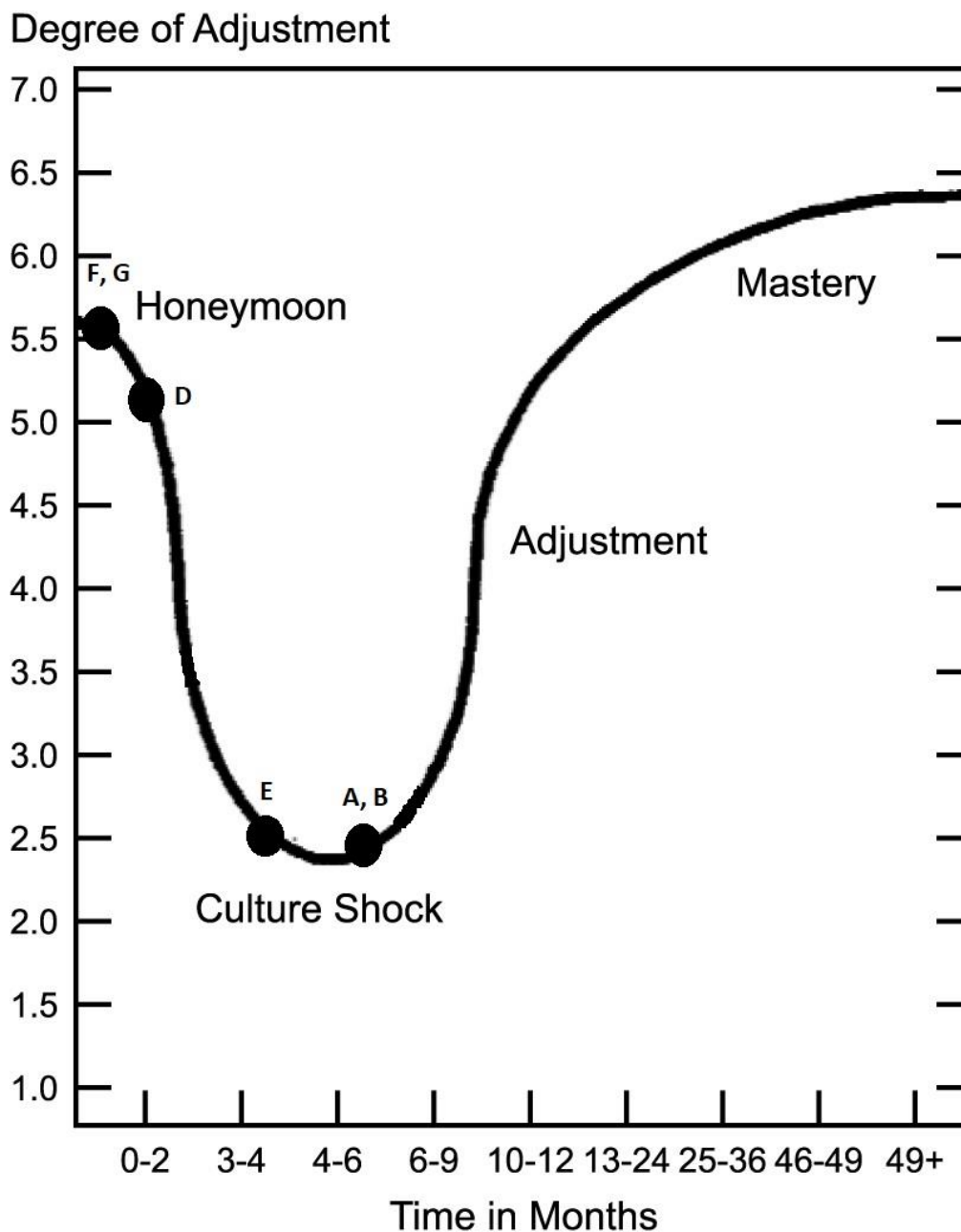
Myös puolison luonteella on vaikutusta yhteydenottamiseen: ujolle henkilölle soittaminen tai sähköpostin laittaminen voi olla haastavaa myös omassa kulttuurissa. Tärkeää olisikin tutustua puolisoihin hyvin, jotta luonteen osaa ottaa huomioon oikealla tavalla ja toimenpiteen voi sopeuttaa oikeanlaiseksi.

Vaikka harrastusten esittely ja niihin tutustuminen aiheutti innostusta, ei sillä varsinaisesti ollut merkitystä kulttuurishokin lieventymiseen. Enemmän merkitystä oli itse harrastuksella ja sen suomalla sosiaalisella vuorovaikutuksella. Tietenkin voi olla, että harrastuksia ei olisi aloitettu, jos niistä ei olisi kerrottu, joten harrastuksista kerrotaan varmasti myös jatkossa. Huomiota tulee kiinnittää myös tässä toimenpiteessä siihen, mikä vaihe kulttuurishokin käsittelyssä puolisoilla on kyseisellä hetkellä ja sopeuttaa toimi sen mukaisesti. Tällä hetkellä toteutettu yleiskatsauksen ja tarvittaessa tarkempien tietojen antaminen on varmasti hyvä ratkaisu yrityksen käytettäväksi myös jatkossa.

6.5 Vierailu monikulttuurisessa toimintakeskus Monikassa

Monikulttuurinen toimintakeskus Monika on sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen rahoittamaa matalan kynnyksen toimintaa, jonka tarkoituksena on parantaa kulttuurien välistä yhteistyötä eri yhdistysten ja järjestöjen kanssa. Keskuksessa voi viettää aikaa ja esimerkiksi opiskella suomen kieltä ja suomalaista kulttuuria. Lisäksi keskuksessa järjestetään neuvontaa arjen asioihin liittyen ja sieltä saa vertaistukea muilta maahan muuttaneilta. Toiminnan tarkoituksena on parantaa kotoutumista, yhteistyötä paikallisten ja maahanmuuttajien kanssa sekä murtaa ennakkoluuloja. (Kainuun Nuotta.)

Vierailu monikulttuurisessa toimintakeskus Monikassa järjestettiin ensimmäisen kerran loppukeväästä 2018. Silloin lähes kaikki Suomessa jo pidepään olleet havainnoitavat kävivät yhdessä tutustumassa keskuksen tarjontaan (A, B, D ja E). Muiden kanssa vierailuilla käytiin kuukauden sisällä siitä, kun he olivat saapuneet maahan.

Kuva 5. Havainnoitujen puolisoiden tilanne monikulttuurisessa toimintakeskus Monikassa vierailtaessa Black & Mendenhallin (1991) luomalla u-käyrällä kuvattuna

Kulttuuritaustat näkyivät selkeästi tämän toimenpiteen vaikuttavuudessa: Aasiasta tulleet eivät olleet innostuneita osallistumaan keskuksen tarjoamaan toimintaan, Euroopasta ja Amerikasta tulleet puolestaan innostuivat keskukselta ja he ovat olleet toiminnassa mukana ensimmäisestä käynnistään alkaen. Aasiasta saapuneiden laimea innostus oli nähtävissä jo ensimmäisen vierailun aikana: he hymyilivät kohteliaasti, mutta eivät kysyneet juuri mitään. He pitivät kätensä yhdessä tai takin taskussa eivätkä elehtineet niillä samoin, kuin he innostuneena olivat aiemmissa tilanteissa tehneet.

Jälkikäteen vierailusta kysyttäessä aasialaiset kehuivat vierailun olleen mielenkiintoinen, mutta tuo tunne ei välittynyt havainnoijalle saakka. Enemmän kyse tuntui olevan aasialaiseen kulttuuriin sidoksissa olevasta kohteliaisuudesta, jolla pyrittiin olemaan tuottamatta pettymys havainnoijalle, joka oli järjestänyt vierailun. Tällainen kohteliaisuus näkyi hymyinä, joka ei ulotu silmiin saakka sekä lyhytsanaisina, kohteliaina vastauksina vierailusta keskusteltaessa.

Muualta kuin Aasiasta saapuneet puolestaan kysivät paljon ja tutustuivat toimintaan myös itsenäisesti vierailun aikana. Lisäksi he kertoivat ja kysivät asioita vierailun jälkeenkin, jos halusivat varmistaa jotain vierailulla kerrottua. He myös kertoivat innokkaasti siitä, mitä kaikkea ovat tehneet Monikassa ja mihin kaikkeen toimintaan he siellä ovat osallistuneet. Havainnoijan lisäksi he kertoivat kokemuksistaan mielellään myös muille esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Nämä havainnoitavat siis jatkoivat tapahtumiin ja toimintoihin osallistumista itsenäisesti ensimmäisen vierailun jälkeen. He ovat osallistuneet erilaisille kieli- ja ruokakursseille ja he ovat laajentaneet sosiaalisia kontaktejaan monikulttuurikeskuksen tarjoamien tapahtumien kautta.

Vierailu oli erityisen mielenkiintoinen tukitoimi sen vuoksi, että kulttuurishokin vaiheella ei vaikuttanut olevan mitään merkitystä kiinnostavuuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta (kuva 5). Ainoa oikeasti merkittävä huomio oli kulttuuritaustan merkitys toimenpiteen kiinnostavuuteen. Toki kyseessä voi olla myös luonteenpiirteisiin liittyvä tekijä. Tätä teoriaa ei kuitenkaan tue se, että aasialaisissa puolisoissa on todella paljon eroja luonteen näkökulmasta, mutta kukaan heistä ei ollut kiinnostunut toiminnasta.

Vaikka kulttuuriero tässä tulikin ilmi yllättävällä tavalla, aiotaan puoliset viedä vierailulle Monikaan myös jatkossa. Vierailulla on mahdollisuus nähdä, mitä kaikkea keskuksessa tapahtuu ja millaista toimintaa he ovat järjestämässä tulevaisuudessa. Vierailun avulla jokainen puoliso voi itse tehdä päätöksen, haluavatko he jatkaa vierailuja keskuksessa vai eivät.

7 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, voiko työnantaja vaikuttaa ulkomailta tulleen työntekijän puolison kotoutumiseen. Työ toteutettiin piilohavainnoimalla yhteensä kahdeksan puolison eleitä, ilmeitä ja olemusta eri tilanteissa kevään ja kesän 2018 aikana. Jokaisesta havainnointikerrasta tehtiin muistiinpanot, joita käytettiin tutkimustulosten analysoinnissa. Otoksen pienuuden vuoksi havainnoinnin perusteella saatuja tuloksia ei voida yleistää. Koska tämä on yksi laadullisen tutkimuksen ominaispiirteistä, ei yleistettäviä tuloksia tästä tutkimuksesta odotettukaan. Saatujen tulosten perusteella on kuitenkin mahdollista saada viitteitä siitä, millaisia vaikutuksia työnantajan toimilla on puolisoitten kotoutumiseen ja kulttuurishokin käsittelyyn.

Teorian perustana käytettiin Blackin ja Mendenhallin (1991, 227) u-käyrää. Käyrällä määritetyt ajat eivät kaikkien kohdalla pitäneet paikkaansa, mutta sitä osattiin tutkimusvaiheessa odottaa. Kulttuurishokin vaiheiden pituus on jokaisella henkilökohtainen ja u-käyrässä näkyvät ajat ovat Blackin ja Mendenhallin tutkimuksen perusteella saatuja keskiarvoja vaiheiden pituudesta. Tästä johtuen tässä tutkimuksessa esitetyt kuvat (kuva 2, kuva 3, kuva 4 ja kuva 5) puolisoitten tilanteesta u-käyrällä eivät seuraa käyrää tarkasti.

Esimerkiksi yksi havainnoiduista puolisoista oli pahimmissa kulttuurishokin vaiheissa huomattavasti u-käyrän määrittämää aikaa pidempään. Tämä mahdollisesti johtui siitä, että kyseessä on ujo persoona ja hänen tullessaan maahan tukitoimet kotouttamiseen olivat vähäisemmät, kuin ne tutkimushetkellä olivat. Hän oli ensimmäisiä Suomeen tulleita puolisoita ja kaikkia tarvittavia tukitoimenpiteitä ei siinä vaiheessa vielä osattu huomioida. Muutamien havainnoitujen puolisoitten kulttuurishokki ei päässyt kovin vaikeaksi missään vaiheessa ja shokki vaikutti jäävän u-käyrän yläpuolelle. Nämä eroavaisuudet näkyvät analysoinnin yhteydessä olevissa kuvissa (kuva 2, kuva 3, kuva 4 ja kuva 5).

Yhdelläkään yrityksen järjestämällä toimenpiteellä ei havainnoitu olevan negatiivista vaikutusta havainnoitujen puolisoitten kulttuurishokin käsittelyyn. Kulttuurishokkia ei millään toimenpiteellä voinut estää, eikä sitä tutkimusta aloittaessa odotettukaan. Toimenpiteiden vaikutus näkyi enemmän siinä, että kuherruskuukauden jälkeinen pudotus tuntui olevan helpompi tiettyjen toimenpiteiden jälkeen. Ne puolisoit, jotka kävivät läpi kaikki tukitoimet, eivät havaintojen perusteella kärsineet yhtä pahasta kulttuurishokista kuin ne, jotka olivat pahimmissa kulttuurishokkivaiheissa toimenpiteiden aikaan. Lisäksi he selvisivät kulttuurishokista nopeammin.

Erityisesti toimenpiteet, joiden avulla henkilöt saivat konkreettista apua kotoutumiseen, olivat tehokkaita kulttuurishokin käsittelyssä. Tällaisia toimenpiteitä olivat kotoutumissuunnitelman teko, harrastuksista kertominen ja niihin ohjaaminen sekä monikulttuuriseen toimintakeskus Monikaan tutustuminen. Näistä toimenpiteistä havainnoitavat saivat itselleen jotain, jonka avulla he itse pääsivät mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja he pystyivät luomaan omia sosiaalisia verkostojaan. Näiden työkalujen avulla kulttuurishokista oli helpompi selvitä kohti hyväksymisvaihetta.

Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että puoliset hyötyivät selkeästi tarjotuista toimenpiteistä ja he olivat innostuneita suurimmasta osasta näistä toimista. Tärkeimmäksi tutkimustulokseksi nousi yrityksen tarjoamien tukitoimenpiteiden aloittaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta puoliset hyötyivät niistä parhaalla tavalla. Oikein ajoitettujen tukitoimenpiteiden avulla puoliset saivat työkaluja itselleen kulttuurishokin käsittelyyn, jolloin kulttuurishokki ei päässyt liian vaikeaksi tai pitkittymään ajallisesti. Jos toimenpiteiden toteutus venyi liian pitkälle, puoliso ehti pahimpaan kulttuurishokkivaiheeseen, jolloin häneen oli vaikea saada kontaktia ja mikään tarjottu toimenpide ei kiinnostanut häntä. Puoliset eivät havaintojen perusteella päässeet irti kulttuurishokistaan eivätkä he kiinnostuneet tukitoimista tuona ajanjaksona. Vasta kun kulttuurishokki alkoi helpottaa ja puoliso oli päässyt hyväksymisvaiheeseen, tukitoimet alkoivat kiinnostaa ja heihin oli helpompi saada kontaktia.

Tärkeäksi huomioksi nousi myös puolisoitten tunteminen, jotta heidät osataan ohjata oikeanlaisen palveluiden pariin kotoutumisen tukemiseksi. Mitä enemmän puolisoista tietää, sitä helpompaa on oikeiden toimenpiteiden tarjoaminen ja niihin ohjaaminen. Jatkossa on myös tärkeää kiinnittää huomiota jokaisen puolison ennako-odotuksiin ja luonteeseen. Kuten erään puolison kohdalla huomattiin, liialliset ennako-odotukset voivat vaikuttaa jossain määrin negatiivisesti puolison kotoutumiseen. Jatkossa yrityksen kannattaakin yrittää hallita näitä ennako-odotuksia kertomalla asioista useampaan kertaan ja realistisesti. Toistolla voidaan varmistaa se, että puoliso on todella ymmärtänyt tilanteen eikä ikäviä yllätyksiä pääse tapahtumaan. Luonne puolestaan on tärkeä ottaa huomioon, jotta puolisoa ei vahingossa laiteta tilanteeseen, jossa hän ei pysty toimimaan. Esimerkiksi hyvin ujon puolison kanssa pitää miettiä, mihin tilanteisiin puoliso pystyy itsenäisesti menemään tai kysymään lisätietoja. Hyvin ujo puoliso voi tarvita tukea enemmän kuin puoliso, joka on rohkea ja ulospäinsuuntautunut.

Myös kulttuuritaustalla havaittiin olevan yllättäviä vaikutuksia toimenpiteiden kiinnostavuuteen ja vaikuttavuuteen. Tämä havaittiin Monikulttuurinen toimintakeskus Monika vierailussa. Tutkija ei ollut osannut odottaa, että kulttuuritaustalla voisi olla näin suuri vaikutus johonkin yksittäiseen

toimenpiteeseen. Yrityksessä selvitetään aina puolisoiden kulttuuritaustat etukäteen, jotta toiminta ja käytös voitaisiin sopeuttaa kulttuuritaustaan. Tällaisia tutkimuksessa havaittuja yllättäviä tilanteita kuitenkin voi tulla myös jatkossa, joten yrityksen kannattaa olla tarkkana eri tilanteissa ja jatkaa havainnointia tästä näkökulmasta.

Tutkimustuloksia tarkastellessa tulee ottaa huomioon, että tämän tutkimuksen ulkopuolelle on voinut jäädä toimenpiteitä, joita ei ole toteutettu kaikkien havainnoitavien puolisoiden kohdalla. Puolisot ovat saaneet myös yksittäisiä, kotoutumista tukevia toimenpiteitä työnantajan puolelta sekä yhdistysten ja omien verkostojensa kautta. Osa puolisoista on lisäksi osallistunut erilaisiin varhaiskasvatukseen liittyviin toimiin ja osa on ollut mukana esimerkiksi MLL:n perhekerhoissa ja ystävätoiminnassa.

Näillä toimilla on varmasti ollut vaikutusta kotoutumiseen ja kulttuurishokin käsittelyyn, mutta koska kaikki havainnoitavat puolisot eivät olleet mukana näissä toimenpiteissä, ei näitä osa-alueita ole otettu mukaan tähän tutkimukseen. Näiden toimenpiteiden vaikutusta ei näin ollen ole käsitelty tässä tutkimuksessa millään tavalla. Tämä ratkaisu tehtiin, sillä osa toimenpiteistä olisi rikkonut anonymiteettiä ja toisaalta niistä ei voinut saada tietoa ilman haastattelua tai kyselyä. Tutkimuksen ulkopuolelle jätetyistä toimenpiteistä ei varmastikaan ole ollut haittaa, sillä havaintojen perusteella lähes kaikella tukitoiminnalla oli positiivista vaikutusta tutkimuksessa mukana olleiden puolisoiden kotoutumiseen.

Tämän perusteella voidaankin todeta, että mitä enemmän erilaisia personoituja tukitoimia puolisoille ja heidän perheilleen tarjotaan, sitä paremmin puolisot todennäköisesti kotoutuvat ja pysyvät käsittelemään kulttuurishokkia. Tulevaisuudessa tuleekin kiinnittää huomiota entistä enemmän tukitoimien personointiin ja siihen, että puolisoita ohjataan eri tukitoimiin tässä tutkimuksessa tutkittujen toimenpiteiden lisäksi. Tämä vaatii myös sitä, että puolisoihin ja heidän tilanteeseensa pitää tutustua entistä paremmin. Myös tässä kannattaa ajoitus ottaa huomioon, pahimmassa kulttuurishokkivaiheessa puolisoita ei todennäköisesti kiinnosta minkäänlainen toiminta. Tutkimustulosten perusteella yrityksen tuleekin panostaa tukitoimiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta pahaa ja pitkittynyttä kulttuurishokkia ei pääsisi syntymään. Vaarana on, että kulttuurishokin pitkittyessä puoliso haluaa palata takaisin kotimaahansa. Tällöin myös työntekijä todennäköisesti lähtee ja tämä on yritykselle suuri taloudellinen tappio.

Tutkimusmenetelmäksi valittu piilohavainnointi oli tässä tutkimuksessa oikea valinta eettisyydestä huolimatta. Havainnoidut puolisot uskalsivat ilmaista itseään vapaasti ja luontevasti eri tilanteissa. Osa puolisoista selkeästi piti havainnoijaa jonkinlaisena auktoriteettina, vaikka oikeasti

sellaista asemaa ei havainnoijalla puolisoihin nähden ollut. Tästä syystä on oletettavaa, että puoliset eivät olisi vastanneet kyselyyn tai haastattelukysymyksiin rehellisesti, vaan he olisivat muokanneet vastauksia jollain tavalla.

Havainnoinnin teki haastavaksi se, että havainnoitavat toimenpiteet olivat eri aikaan eri puolisoilla ja toisaalta heillä oli eri toimenpiteitä samanaikaisesti. Samalla havainnointikerralla piti siis havainnoida sekä useampaa puolisoa että useampaa toimenpidettä. Havainnointipäiväkirja oli tässä suureksi avuksi, sillä sen avulla ei tarvinnut jatkuvasti pitää mielessä, mikä toimenpide kullakin puolisoilla on juuri toteutettu. Toisaalta havainnointipäiväkirjaan olisi voinut kirjoittaa asioita paljon tarkemmin, jolloin analysointi olisi ollut helpompaa. Näistä pienistä ongelmista huolimatta tutkimuksen tavoitteet saavutettiin ja tukitoimien vaikuttavuudesta saatiin paljon tarpeellista tietoa.

Tutkimustulokset tullaan käymään läpi kotoutumisesta vastaavan työntekijän kanssa ja saatuja tutkimustuloksia tullaan hyödyntämään jatkossa, kun yrityksessä suunnitellaan toimenpiteiden ajoitusta. Vaikka otos on pieni ja tuloksia ei voida yleistää, tulosten perusteella voidaan päätellä, mitä toimenpiteitä kannattaa missäkin vaiheessa toteuttaa. Kun puolison kotoutumiseen panostetaan ja sitä tuetaan, myös yrityksen työntekijä voi paremmin ja hänen viihtyvyytensä ja tuottavuutensa töissä paranee. Puolison kotoutumisesta on siis myös liiketaloudellista hyötyä yritykselle.

Lähteet

- Andreason, A. W. (2003). *Direct and indirect forms of in-country support for expatriates and their families as a means of reducing premature returns and improving job performance*. *International Journal of Management*, 20(4), 548-555.
- Axtell, R. (1998). *Gestures – The Do's and Taboos of Body Language Around the World. Revised and expanded edition*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Black, J. S. & Mendenhall, M. (1991). *The U-curve adjustment hypothesis revisited: A review and theoretical framework*. *Journal of International Business Studies*, 225-247.
- Berry, J.W., Poortinga, Y.H., Segall, M.H. & Dasen, P.R. (2002). *Cross-Cultural Psychology – Research and Applications*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Caligiuri, P. M., Hyland, M., Joshi, A. & Bross, A. (1998). *A theoretical framework for examining the relationship between family adjustment and expatriate adjustment to working in the host country*. *Journal of Applied Psychology*, 83(4): 598–614.
- Goleman, D. (1997). *Tunneäly – lahjakkuuden koko kuva*. Helsinki: Otava.
- Hari, R. (2007). *Ihmisaivojen peilautumisjärjestelmä*. *Duodecim*, 123:1565-1573.
- Infopankki. *Työttömyysturva*. Viitattu 17.10.2018. <https://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/tyo-ja-yrittajyys/tyottomyysturva>
- Kainuun Nuotta Ry. *Monika monikulttuurinen toimintakeskus*. Viitattu 19.10.2018. <http://www.monika.fi/>
- Kananen, J. (2013). *Case-tutkimus opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kinnarinen, T. (2005). *Peilisolut auttavat ymmärtämään muita*. *Tiede-lehti*. Viitattu 13.10.2018. https://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/peilisolut_auttavat_ymmartamaan_muita

- Kohonen, A. (2007). *Työperäinen maahanmuutto Euroopan unionissa*. BoF Online. No. 13. Julkaistu 6.11.2007. Viitattu 12.3.2018. <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/8523/155441.pdf?sequence=1>
- L 1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä. Viitattu 15.10.2018. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- Lahti, L. (2008). *Monikulttuurinen johtaminen*. Helsinki: WSOYpro.
- Lahti, L. (2014). *Monikulttuurinen työelämä – Hyväksi ihmiselle, hyväksi bisnekselle*. Helsinki: SanomaPro Oy.
- Mäkinen, O. (2006). *Tutkimuseetiikan ABC*. Helsinki: Tammi.
- Nierenberg, G. & Calero, H. (1980). *Tulkitse oikein ilmeet ja eleet*. Helsinki: Rastor.
- Rantanen, J. (2011). *Tunteella! Voimaa tekemiseen*. Hämeenlinna: Talentum.
- Rantanen, J. (2013). *Vaikuta tunteisiin! Lisää voimaa tekemiseen*. Talentum.
- Sinkkonen, R. (2009). *Onnistu ulkomaankomennuksessa*. Helsinki: WSOYpro.
- Talvio, M. & Klemola, U. (2017). *Toimiva vuorovaikutus*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Takeuchi, R., Seakhwa Yun, R. & Tesluk, P. E. (2002). *An Examination of Crossover and Spillover Effects of Spousal and Expatriate Cross-Cultural Adjustment on Expatriate Outcomes*. *Journal of Applied Psychology*, 87(4), 655-666.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Kotoutumissuunnitelma. Viitattu 15.10.2018. <https://kotouttaminen.fi/kotoutumissuunnitelma>
- Vainikka, M. (2016). *Adjustment of Foreign Workers' Spouses – The Factors Influencing Satisfaction of Foreign Workers' Spouses in Finland*. Master's Thesis. Helsinki: Aalto University.

Liitteet

Liite 1 Havainnointipäiväkirja, esimerkki

AIKA	MITÄ TAPAHTUI/ MIKÄ TAPAHTUMA?	KETKÄ OSALISTUIVAT?	MIKÄ AIHE TAPAHTUMASSA OLI?	MILLAINEN TUNNELMA ALUSSA?	MUUTTUIKO TUNNELMA?	MUITA HUOMIOITA
27.2.2018	Spouse-club tapaaminen	A, B	Vapaata keskustelua, lähinnä ruokaan ja harrastuksiin liittyviä asioita	Alussa hermostunut, toisen puolison tapasin ensimmäistä kertaa. Hermostuneisuudesta huolimatta innostunut tunnelma, paikalle tulleet olivat selvästi odottaneet tapaamista.	Tunnelma vapautui ja puoliso uskalsivat alkaa puhumaan asioista ilman kyselyäkin.	Kielimuuri, tapaamiset onnistuvat, jos paikalla joku koreaa osaava? Helpottaa luultavasti ajan kuluessa. Kulmien kohottaminen innostuksessa, nyökkäily. Ruosta puhuttaessa etunoja!